

Both van der Eem

door

B. de Keijzer

Inleiding

In de beschrijving van Dordrecht door Balen uit 1677 is een fraaie genealogie opgenomen van het geslacht Bothen (Both, Boot).¹ De oudste gegevens zijn echter in de archiefbronnen niet terug te vinden. Het heeft er alle schijn naar dat de oudste generaties op fantasie berusten. Desondanks blijven deze fantasieën een hardnekkig leven leiden.²

Het geslacht Both van der Eem behoort tot één van de lokale adellijke geslachten in de Grote Zuidhollandse Waard. De akten, waarin ze optreden, zijn niet uitbundig te noemen. De oudste vermeldingen zijn zelfs niet onder te brengen in een bewijsbare genealogie.

Mijn belangstelling naar dit geslacht is al lang geleden ontstaan omdat in mijn kwartierstaat Aleid van Borsele voorkomt. Zij is dochter van Wolfert van Borsele en Hadewich van der Eem. Dek gaf haar als ouders Gijsbert Both, heer van der Eem, en Margaretha van Arkel.³ Daarover is geen bewijs; op grond van het door haar gevoerde wapen en vernoeming van haar zoon Hendrik is Hadewich ongetwijfeld een dochter van Hendrik Both.

Over het geslacht Both van der Eem zijn enige publicaties verschenen,⁴ maar geen van allen omvatten een volledig, uitgewerkte genealogie.

Bij mijn onderzoek naar de borgen voor Gijsbert van Amstel en Herman van Woerden kwam dit geslacht ook aan de orde.⁵ Dit leidde destijds tot een diepgaand onderzoek waarvan hierna het resultaat volgt. De namen zijn waar mogelijk genormaliseerd.

Emmen, 2025 (afgesloten 16 september).⁶

De heerlijkheid De Eem

De eerste bewijsbare vertegenwoordiger van dit geslacht die in de oorkonden naar voren komt is Gijsbert van der Eem, die in 1241 wordt vermeld. Hij is vermoedelijk ambachtsheer van de heerlijkheid De Eem. Deze heerlijkheid bestaat uit ‘de Op-Alme, de Eem en de Uit-Alme’ en ligt ten noorden van de Alm. Ten oosten ligt Almkerk, ten noorden Houweningen en Werendam, en ten westen Almsvoet. In de buurt waar de Alm in de Maas uitmondde lag ‘Almstein’. Dit is een stenen huis of versterking. In 1422 is de betreffende heerlijkheid ‘verdronken’.

¹ Matthys Balen Jansz., Beschryvinge Der Stad Dordrecht (Dordrecht, 1677). Deel II, blz. 996.

² De Nederlandsche Leeuw jrg. 51 (1933), kolom 347.

³ Dek, Van Borsele, blz. 17.

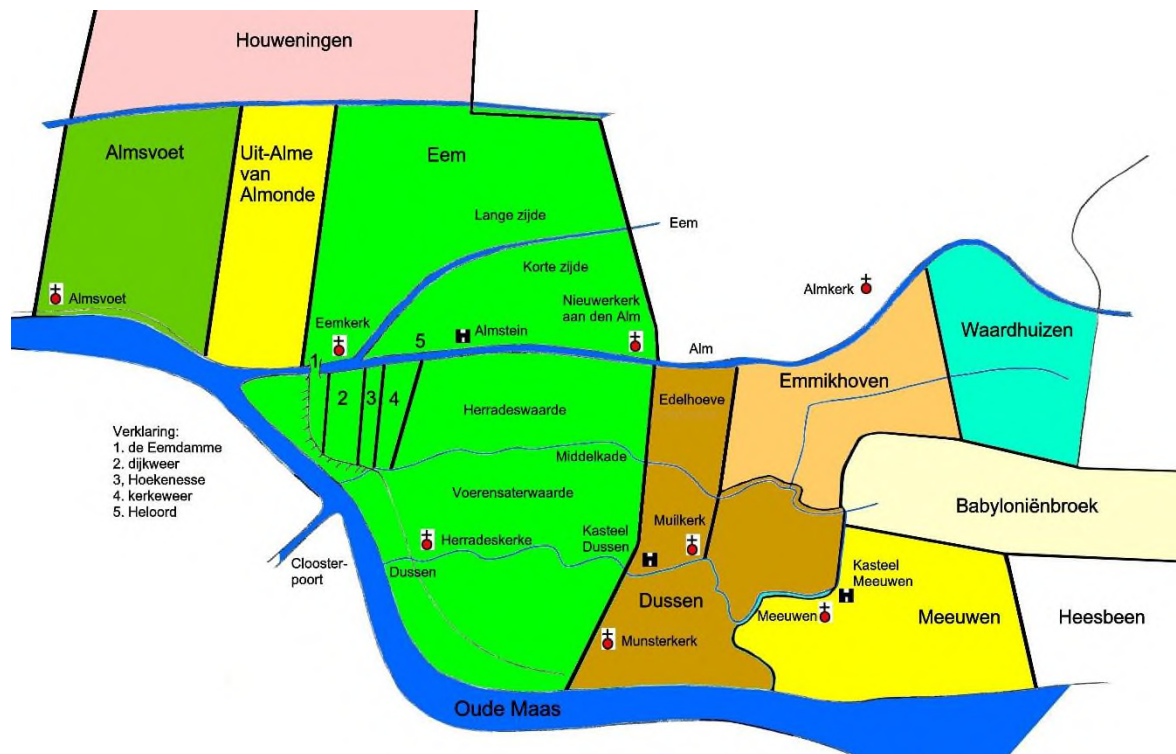
⁴ H.J. Koenen, Het Ridderlijk geslacht van Heemskerk in de Middeleeuwen, in: *De Wapenheraut* jrg. 7 (1903). Aanhangsel: De Heeren van Eemskerk (Both van der Eem), blz. 453 e.v.; H.J.J. Vermeulen, De kinderen van Jan III, heer van Arkel (1207-1324) en Kunigonda van Virneburg (1314-1328), in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 58 (2003).

⁵ B. de Keijzer, *De borgen voor Gijsbert van Amstel en Herman van Woerden* (Rotterdam, 2011).

⁶ Deze versie is afgesloten op 24-4-2026 nadat er enige nieuwe gegevens zijn toegevoegd. Eventuele aanvullingen en verbeteringen op deze publicatie s.v.p. richten aan de webmaster van HoGenDa: webmasters@onsvoorgeslacht.nl

Grote Zuidhollandse Waard

Tijdens de zogenaamde St. Elisabethvloed overspoelde in de nacht van 18 op 19 november 1421 het opgestuwde water de Grote Zuidhollandse Waard.⁷ Vanaf 1374 hadden zich in dit gebied verschillende dijkdoorbraken voorgedaan. Door gebrek aan samenwerking, vooral tussen de stad Dordrecht en de heer Van Zevenbergen, ontbrak het aan doeltreffende voorzieningen. In 1422 ontstond opnieuw een dijkbreuk en kwam de waard wederom onder water te staan; uiteindelijk de Biesbosch ontstaan. De oorspronkelijke geologische structuur teloor gegaan. Op basis van latere verklaringen is een reconstructie van de dijken gemaakt.⁸ Onderstaande kaart (afb. 1) biedt inzicht in de ligging van de ambachten met hun grenzen.⁹

Afb. 1. Het ambacht Van der Eem e.o. omstreeks 1350.

Een heimelijk liefde

Een opmerkelijke wending in de geschiedenis van dit geslacht ontstaat wanneer Gijsbert Both van der Eem de oudste dochter van de Heer van Arkel, genaamd Mabelia, uit diens tweede huwelijk met Kunigunda van Virnemburg, schaakte. Mabelia ging daarna door het leven als Margaretha. Huwelijksallianties ontstonden met de Heren Van der Merwede, Van Gennep, Van Borsele, etc.

De schaking is als volgt door Theodericus Pauli onder woorden gebracht: ‘Mabeleye die outste dochter van Arckel nam heymelijck te man den edelen heer van der Eem, geheyten Bot van der Eem, van welcken hij had seven dochteren, maer geen soonen. Die outste hiet Margriet ende

⁷ M.K.E. Gottschalk, *Stormvloeden en rivieroverstromingen in Nederland, 1400-1600. Deel II* (Assen, 1975), blz. 51-96.

⁸ J.H. Hingman, *De Maas en de dijken van den Zuid-Hollandschen waard in 1421* ('s-Gravenhage, 1885).

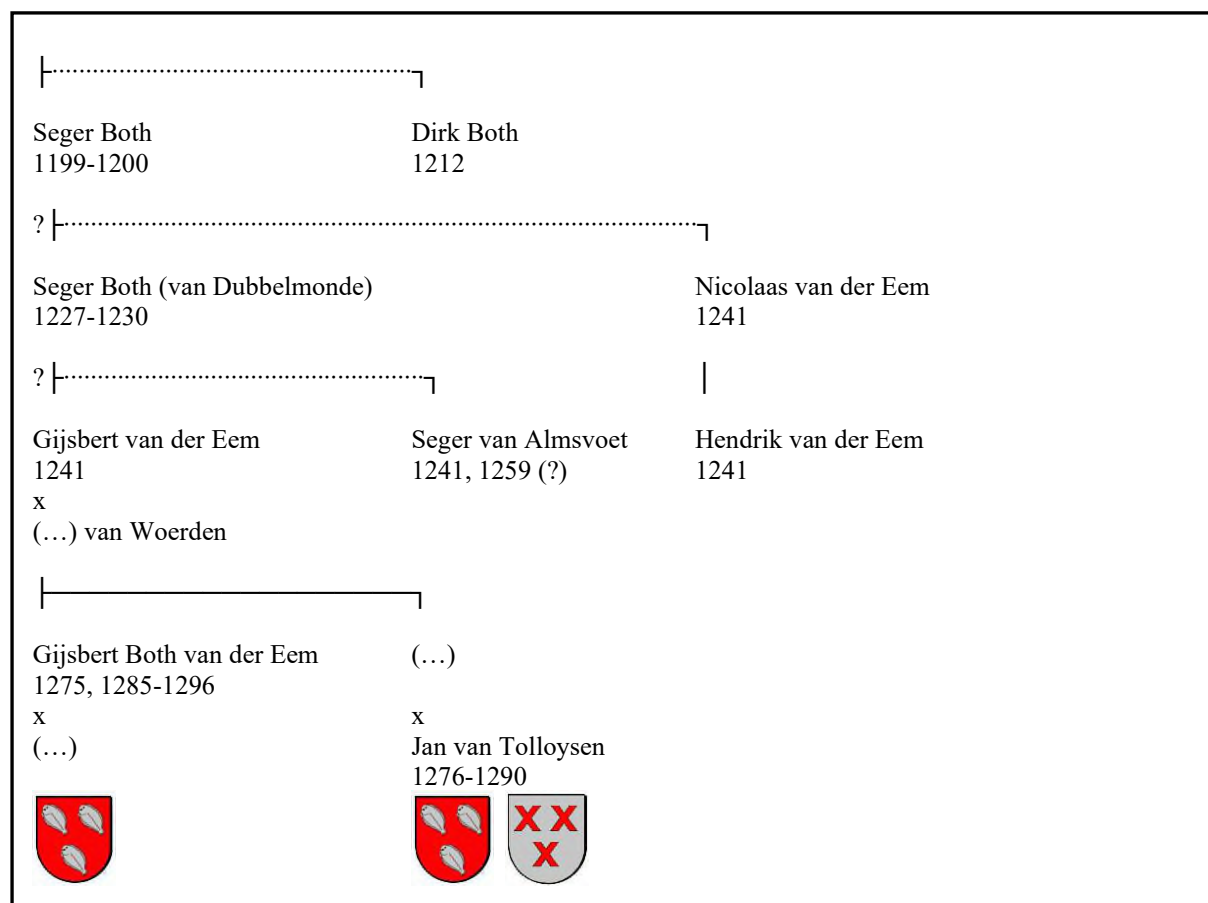
⁹ J.P.C.A. Hendriks, Dussen en Heeraartswaarde, 1100-1421, in: *Historische Reeks Land van Heusden en Altena (1)* (Heusden, 1990).

had ten man den edelen Willem van Gennepe, aardsbisschop van Koelen, ende hij sterff int jaer ons Heeren mcccclxii den xv^{den} dach van September. Angeniet had te mannen den heer van Heynsberch, van welcken gesproten sijn die heeren van Heynsberch ende heer Jan van Heynsberch, bisschop van Ludick. Marie had te (man) den edelen heer van Valckenberch. Met corte woorden, uut desen andre dochteren sijn gesproten die heren van (Van Breederode.), die heeren van der Merwen, die heeren van der Veer, die heren van Cruyninghe, etc.

Maer die edele Mabelij van Arkel, vrouwe van der Eem, als haer heer ende man doot was, soe haer vader, die heer van Arkel niet sien en woude omdat se haer verleegt had in hijlick te nemen tot eenen man den heer van (der) Eem, zoo vuer zij tUtrecht metter woon bij bisschop Jan van Arkel haer broeder ende maecte daer dat convent van der minderbroederen, ende in den Dom van Utrecht fonderde sij een schoon altaer ende stichtede daerop een schoon vycarie met drij missen ter weecken ende bisschop Jan, haeren broeder, oock een van vijff missen, ende daer leghet zij voor begraven in een schoon kelder ende haer broeder bisschop Jan bij haer. Ende boven hem beyde is ghemaect een costelijck tomme met een schoon beelt van den bisschop, etc.’¹⁰ Helemaal juist is het niet, maar wel interessant als achtergrond informatie.

De oudste vermeldingen van het geslacht Both

Er zijn voorafgaande aan de bewijsbare genealogie enige vermeldingen van personen, die met een tweede naam ‘Buth’ of ‘Both’ voorkomen. Mogelijk behoren zij tot de voorouders, maar er is geen doorslaggevend bewijs (geneagram 1).

Geneagram 1. Hypothetische opstelling van de oudste vermeldingen.

¹⁰ Bruch, Kroniek Theodericus Pauli, blz. 40-41.

In 1105 beslecht Burchard, bisschop van Utrecht, het geschil tussen de bewoners van Sliedrecht en die van Houweningen over de vraag of de kerk van Houweningen, 'Boiteskerke vocatam', een dochterkerk is van die van Sliedrecht. Als parochianen worden vermeld: 'Hugo de Papendreht, Sigfridus de Duplamunde, Franco de Herradeskerke, Engelfridus de Almifuthe, Giselbertus de Wolfgersdike, Euerwocrus de Fornhe, Rauengerus de Herdingfelde, Adelhelmus de Riede'.¹¹ De kerk van Houweningen wordt dus de 'kerk van Both' genoemd. Dat zou er op kunnen wijzen dat de kerk van Houweningen een eigen kerk is en gesticht door een persoon, genaamd 'Both'.

Graaf Dirk VII en Aleid, zijn vrouw, verkopen op 21 januari 1199 aan Biggo en zijn kleinzoons onder bepaalde voorwaarden grond te Pendrecht met de tiend en ambachtsgevolgen, onder de getuigen 'Sygerus Buth'.¹² In 1200 schenken graaf Dirk VII en gravin Aleid aan de abdij van Berne een jaargeld van twee mark uit hun inkomsten te Dordrecht, waarvan één mark bestemd is voor de memorie van wijlen graaf Floris III en de andere voor de aankoop van hosties en wijn ten behoeve van de dagelijkse mis tot eigen zielenheil. Onder de getuigen Seger Both.¹³ In februari 1200 vergunnen graaf Dirk VII en gravin Aleid de poorters van Dordrecht, dat niemand binnen Dordrecht laken voor de verkoop mag snijden dan zij die wantsnijder zijn en deel uitmaken van de broederschap en Hanze van de poorters van Dordrecht. Onder de getuigen Seger Both.¹⁴ In 1212 is een verdrag opgesteld tussen Dirk van Altena en Jan van Heusden, waarbij onder de leenmannen van Dirk van Altena wordt genoemd o.a. 'Theodericus But'.¹⁵

De domproost, domdeken en andere prelaten van Utrecht oorkonden op 6 augustus 1227 dat 'Sigerus de Dublemunde' afstand heeft gedaan van de tienden, gelegen te Almsvoet, die hij zich wederrechtelijk had toegeëigend, en deze aan de kerk van St. Pieter heeft teruggeven.¹⁶

Dirk van Altena, ridder, bevrijdt op 26 februari 1230 zeker land, dat de abdij van Berne te 'Hunen' bezit, van alle lasten met uitzondering van een cijns, groot vier Hollandse 'denari' per jaar. De rechtspraak waarbij de abdij betrokken mocht zijn, houdt hij zich persoonlijk voor. Onder de getuigen 'Dominus S. Both'.¹⁷ Dirk II, heer van Altena, verklaart op 29 maart 1230 dat hij zijn kasteel tot 24 juni 1230 niet in groter mate dan nu het geval is, aan de macht van graaf Floris IV te zullen onttrekken ten gunste van een andere heer. Onder de getuigen Seger Both.¹⁸

Op 26 juni 1241 verklaart Dirk, heer van Altena, dat 'Nicolaas dictus de Ema et Henricus filius suus, ministeriales nostri' zich weer aan hem hebben onderworpen en bepaalt de maatregelen, die zullen worden genomen in het geval zij zich opnieuw aan zijn gezag zouden onttrekken. Onder de getuigen 'Giselbertus de Ema et Sygerus de Almesvothe'.¹⁹

Everardus, deken, en het kapittel St. Pieter te Utrecht geven op 23 juni 1259 hun tiend ter Eme, vroeger door Mabelia Berwoldsdochter gehouden, in erfpacht aan haar verwant 'Sygero'.²⁰ Misschien identiek aan Seger van Almsvoet?

¹¹ OHZ I no. 93, d.d. 1105.

¹² OHZ I no. 233, d.d. 21-1-1199.

¹³ OHZ I no. 248, d.d. 1200.

¹⁴ OHZ I no. 241, d.d. februari 1200.

¹⁵ Van den Bergh, OHZ I no. 228, d.d. 1212.

¹⁶ OSU II no. 770, d.d. 6-8-1227.

¹⁷ De Fremery, OHZ III no. 64, d.d. 26-2-1230.

¹⁸ OHZ II no. 498, d.d. 29-3-1230.

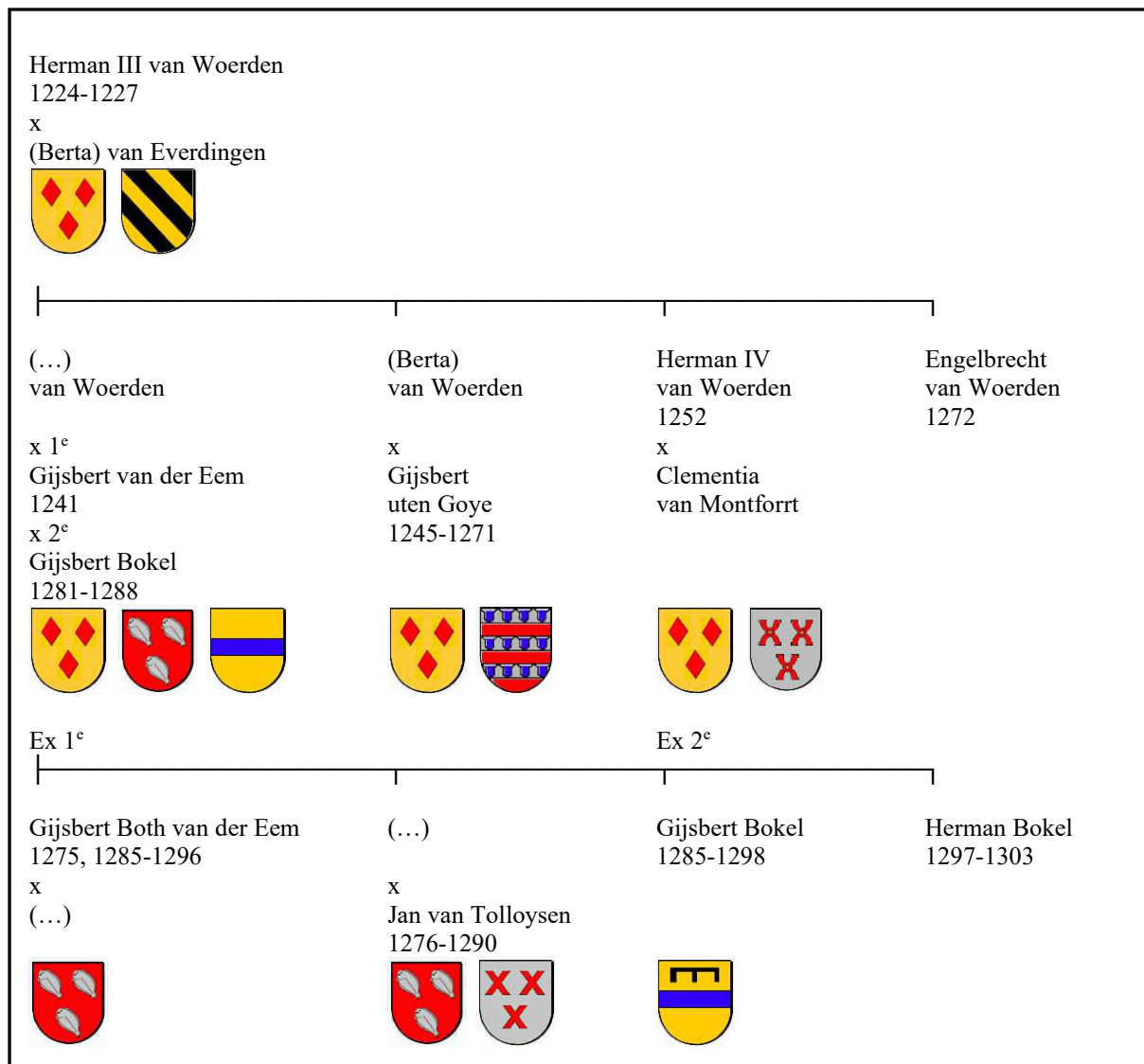
¹⁹ OHZ II no. 609, d.d. 26-6-1241.

²⁰ OSU III no. 1497, d.d. 23-6-1259.

Verwantschap tussen de families Van Woerden, Both van der Eem en Bokel

Uitgaande van Herman III van Woerden is de verwantschap met de familie Both van der Eem en Bokel en de aangehuwde geslachten met hun wapens in beeld gebracht (geneagram 2).²¹

1. Bokel (Wena) (in goud een blauwe dwarsbalk).²²
2. Van Montfoort (Rover) (in zilver drie rode molenijzers).²³
3. Uten Goye (gedwarsbalkt van vair en rood van zes stukken).²⁴
4. Van Woerden (in goud drie rode ruiten (2:1)).²⁵
5. Van Zevenbergen (Tolloysen) (in zilver drie rode St. Andrieskruisen (2:1)).²⁶

Geneagram 2. Verwantschap tussen de families Van Woerden, Both van der Eem en Bokel.

²¹ De Keijzer, De Borgen, blz. 27-28, 89-91 (genealogie Van Woerden).

²² Rietstap, Wapens, blz. 414.

²³ Rietstap, Wapens, blz. 385.

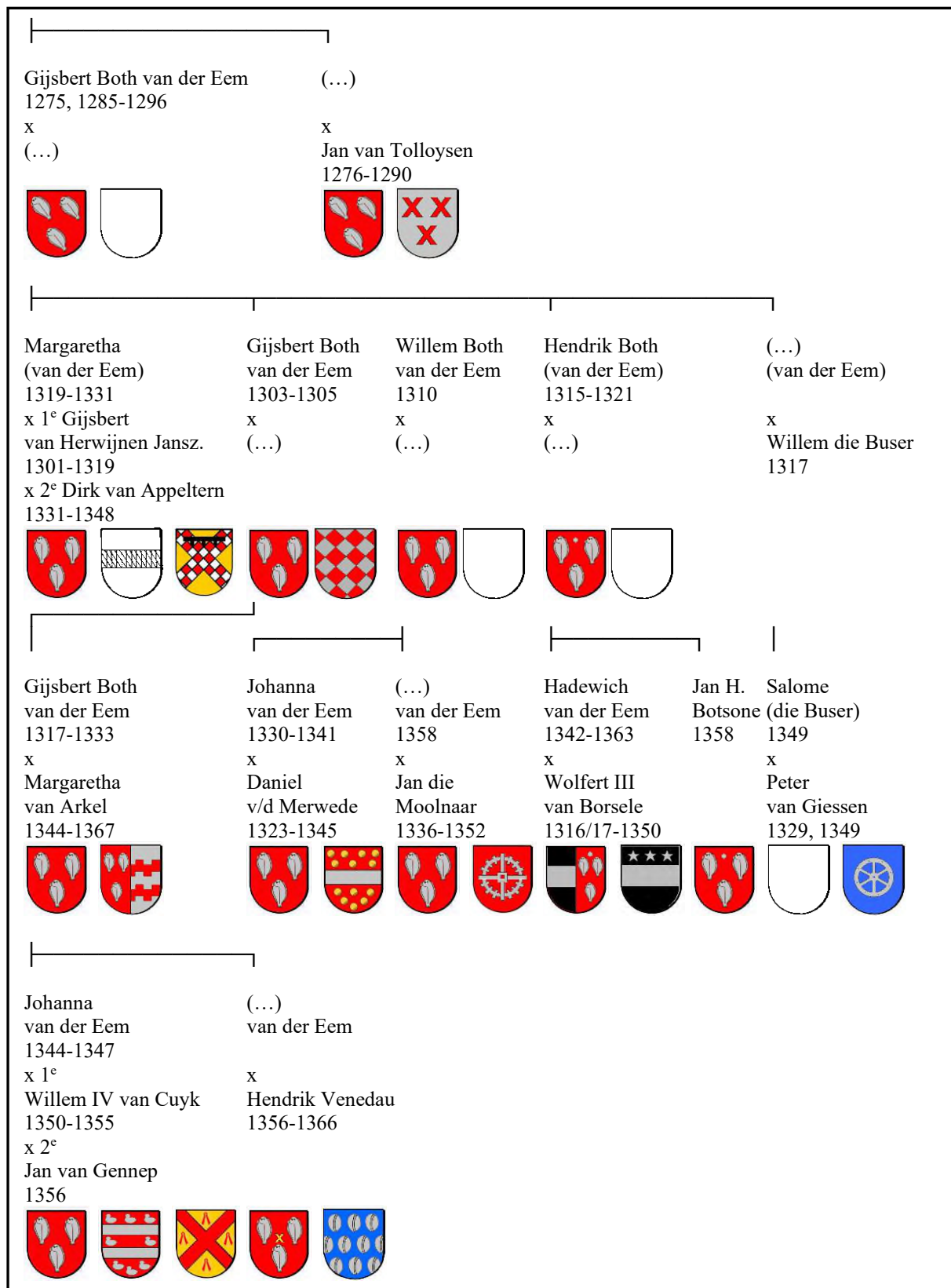
²⁴ Rietstap, Wapens, blz. 334.

²⁵ Rietstap, Wapens, blz. 418.

²⁶ Rietstap, Wapens, blz. 394.

Heraldiek

Hieronder volgt een overzicht van de genealogie Both van der Eem (geneagram 3).

Geneagram 3. Wapenschouw en genealogie Both van der Eem.

1. Both van der Eem voerde in rood drie rechtopstaande zilveren botten (2:1).²⁷
2. Van Boxtel, gesproten uit Van Cuyk: in rood twee, versmalde, zilveren dwarsbalken, vergezeld van acht zoomsgewijs geplaatste zilveren meertjes (3:2:3).²⁸
3. Van Gennep: in goud een rood schuinkruis, vergezeld van 4 rode droogscheerdersscharen met de punten naar beneden.²⁹
4. Van Tolloysen, gesproten uit Zevenbergen: in zilver drie rode St. Andrieskruisjes (2:1).³⁰

De vrouw van Gijsbert Both (1303-1305) voerde als wapen: geruit van rood en zilver.³¹ Helaas biedt dat geen oplossing tot welk geslacht zij behoorde. Interessant is dat in het wapen van Jan Venedau de in een schilhoek opgenomen wapen van zijn moeder de drie botten (2:1) vergezeld worden van een St. Andrieskruisje.³² Mogelijk – maar dat is speculatief – verwijst dit kruisje naar de familie van haar overgrootmoeder.

Genealogie

I. *Gijsbert van der Eem*, vermeld 1241, tr. (...) *van Woerden*,³³ dr. van Herman van Woerden en (verm.) (...) van Merlo. Zij tr. 2^e *Gijsbert Bokel*, ridder (1281), vermeld 1281-1288, zn. van *Gijsbert Bokel*.

Op 26 juni 1241 verklaart Dirk, heer van Altena, dat ‘Nicolaas dictus de Ema et Henricus filius suus, ministeriales nostri’ zich weer aan hem hebben onderworpen en bepaalt de maatregels, die zullen worden genomen in het geval zij zich opnieuw aan zijn gezag zouden onttrekken. Onder de getuigen ‘Giselbertus de Ema et Sygerus de Almesvothe’.³⁴

Uit dit huwelijk:

1. *Gijsbert Both*, volgt II.
2. (...) *van der Eem*, tr. *Jan van Tolloysen*, heer van Tolloysen, knaap (1285), vermeld 1276-1290, zn. van Hugo van Strijen en (Elisabeth) van Wieldrecht.

Aleid, weduwe van heer Jan van Avesnes, verklaart op 27 juni 1276 dat Jan van Tolloysen (‘Johannes de Tholouse filius quondam Hughemanni de Wieldrecht’) de scheiding van de halve tiend van Tiezelinskerke, destijds door wijlen zijn grootvader Gerard, ridder, heer van Wieldrecht, aan de abdijs ter Doest gedaan, bevestigt.³⁵

Daniel van der Merwede en Jan van Tolloysen bepalen op 6 april 1281 in overleg met heemraden van de Grote Waard dat burgers van Dordrecht zijn vrijgesteld van de betaling van rechten voor de onlangs nabij de stad in de Dubbel gelegde sluis, tenzij die burgers land in de Grote Waard bezitten dat door die sluis uitwatert.³⁶

Op 27 oktober 1285 omschrijven de gebroeders Willem van Amstel, proost van Sint Jan te Utrecht, *Gijsbert*, heer van Amstel, en Arnout van Amstel de voorwaarden

²⁷ Rietstap, Wapens, blz. 325.

²⁸ Rietstap, Wapens, blz. 304.

²⁹ Rietstap, Wapens, blz. 333.

³⁰ CBG, Heraldische databank met verwijzing naar o.a. J.M. de Lange, Rouwborden, ca. 1700, blz. 1586, etc.

³¹ HUA, Monumenta, blz. 18 (fol. 11v).

³² Pastoureau, Wapenboek Bellenville, deel I, blz. 291; deel II, fol. 64v.

³³ De Keijzer, De Borgen, blz. 90.

³⁴ OHZ II no. 609, d.d. 26-6-1241.

³⁵ OHZ III no. 1739, d.d. 27-6-1276.

³⁶ OHZ III no. 1952, d.d. 6-4-1281.

waarop zij hun geschillen met Jan, elect van Utrecht, en graaf Floris V bijleggen.³⁷ Genoemd onder de vele borgen Jan van Tolloysen, knaap, die zegelt (afb. 2).³⁸ Op de zelfde dag verklaren Willem van Amstel, proost van Sint Jan te Utrecht, Gijsbert, heer van Amstel en Arnout van Amstel 2.000 pond Hollands schuldig te zijn aan graaf Floris V, waarbij o.a. Jan van Tolloysen als borg wordt gesteld.³⁹

Afb. 2. Zegel van Jan van Tolloysen (1285).⁴⁰
(*Corpus Sigillorum Neerlandicorum*)

Paulus, zoon van Thielman Mathildenzoon, is in 1287 borg voor Jan van Tolloysen.⁴¹ De deken en het kapittel van Sint Jan te Utrecht geven op 29 maart 1287 aan Jan van Tolloysen de tiend geheten de 'Brockentiende', gelegen in diens ambacht tegenover tienden, die Giso Dukink van hen in erfelijke pacht houdt, in erfelijke erfpacht.⁴² Vervolgens geven zij op dezelfde dag de grove en smalle tienden in het ambacht van Jan van Tolloysen en in het aangrenzende nieuwe land samen met de halve hoeve waar de priester van 'Erkentrudekerke' op woont, voor de duur van 53 jaar, in erfelijke pacht aan Giso Dukink uit Dordrecht.⁴³

Op 11 december 1290 stelt graaf Floris V de voorwaarden vast waarop de schulden van de doodslag op Claes Oem zich met diens verwanten dienen te verzoenen. Als borgen van Pauwels heer Tielmansz. van moederszijde worden genoemd: 'Willem Hughemans sone, Gherart van Wildrecht, Gillis van Wendelnesse ende Jan van Tholhusen'.⁴⁴ Jan en Gijsbert, kinderen van Jan van Tolloysen, verzoenen zich op 4 juni 1303 met Jan II, graaf van Henegouwen en Holland, waarbij als borgen voor hun optreden Hugheman van Giessen en Willem van Wieldrecht.⁴⁵

Graaf Willem III geeft op 8 augustus 1316 aan Ricoud van Noordeloos, 'onse lieve en ghetrouwe knape, ende onsen wart van Dordrecht', het ambacht van Tolloysen met alle

³⁷ OHZ III no. 2237, d.d. 27-10-1285.

³⁸ CSN no. 1264.

³⁹ OHZ IV no. 2238, d.d. 27-10-1285.

⁴⁰ Beschrijving: 1. omschrift: + S'·IAN·VAN·TOLOVZE·
2. kenmerken: rond, ca. - mm, bruine was, gaaf.
3. zegelbeeld: een halfroond schild.
4. wapen: drie St. Andrieskruisen (2:1).

⁴¹ Van Rheineck Leyssius, Striana-4, kolom 439.

⁴² OHZ IV no. 2285, d.d. 29-3-1286 (uiterlijk 29 maart 1287).

⁴³ OHZ IV no. 2286-2287, d.d. 29-3-1286 (uiterlijk 29-3-1287).

⁴⁴ OHZ IV no. 2543, d.d. 11-12-1290.

⁴⁵ Van Mieris II, blz. 27, d.d. 4-6-1303. Zie: bijlage I.

de goederen die er toebehoren, zoals Gijsbert van Tolloysen van ons in leen placht te houden en aan ons is verstorven. Waarna nadere bepalingen volgen.⁴⁶

Uit dit huwelijk:

1. *Jan van Tolloysen*, vermeld 1303, overl. voor 8 augustus 1316.
2. *Gijsbert van Tolloysen*, vermeld 1303, overl. voor 8 augustus 1316.

II. *Gijsbert Both*, heer van der Eem (1275), ridder (1285), vermeld 1275, 1285-1296, overl. tussen 11 februari 1296 en 31 mei 1303.

Seger van Riede, provisor van de Grote Waard, Gijsbert Both, ambachtsheer van Eemskerk, Michiel, diens gewaarde schout, en de heemraden van de lange en de korte zijde van Eemskerk, die met naam worden genoemd w.o. 'Iohannes dictus Westfalinc', verklaren op 22 december 1275 dat Hendrik der Kinderbroeder en Gerard, zoon van Helswid, parochianen van Eemskerk, het land van de Papenhoeve van het kapittel van Sint Pieter hebben verworven.⁴⁷

Aan deze oorkonde waren drie zegels gehecht, namelijk van Zeger van Riede, Gijsbert Both (afb. 3), en Willem, heer van Strijen, afgetekend door Arnout van Buchel.⁴⁸

Afb. 3. Zegel van Gijsbert Both van der Eem (1275).⁴⁹
(*Het Utrechts Archief*)

De tienden in 'Vorensater Waert', gelegen ten zuiden van het ambacht Van der Eem, in het ambacht van heer Gijsbert Both, waren in bezit van de Heren van Altena, die het in leen gaven aan de Heren van Strijen. Willem, van Horne, heer van Altena, ridder, verkocht de helft van de tienden op 2 februari 1285 aan zijn neef Willem, heer van Strijen, onder voorbehoud van terugkoop voor Pasen 1286 voor 70 pond Hollands.⁵⁰ De andere helft van deze tienden waren in bezit van heer Gijsbert Both. Of hij deze tienden ook in leen hield van de Heren van Altena is niet duidelijk. Op 24 februari 1284 werd Willem, heer van Strijen, beleend door zijn neef Willem van Horne, heer van Altena, met de halve tiend van Voornsaterwaard, gelegen in het ambacht van heer Gijsbert Both.⁵¹

⁴⁶ Van Mieris II, blz. 174, d.d. 8-8-1316.

⁴⁷ OHZ III no. 1707, d.d. 22-12-1275.

⁴⁸ HUA, Verzameling Van Buchel-Booth, inv.nr. 6, fol. 67, d.d. 1275.

⁴⁹ Beschrijving: 1. omschrift: +S·GHI[SELBER]TI·DE[-]
2. kenmerken: rond, ca. - mm, - was, zwaar beschadigd.
3. zegelbeeld: een halfroond schild.
4. wapen: drie schuingeplaatste botten (2:1).

⁵⁰ OHZ IV no. 2196, d.d. 2-2-1285.

⁵¹ Kort, Leenkamer Altena (1985), blz. 204 (leen 54).

Afb. 4. Zegel van Gijsbert Both van der Eem, ridder (1285).⁵²
(National Archief, foto H. den Hertog)

Op 27 oktober 1285 omschrijven de gebroeders Willem van Amstel, proost van Sint Jan te Utrecht, Gijsbert, heer van Amstel, en Arnout van Amstel de voorwaarden waarop zij hun geschillen met Jan, elect van Utrecht, en graaf Floris V bijleggen.⁵³ Genoemd onder de vele borgen 'de Here van Bout van der Eme' (= Gijsbert Both van der Eem), ridder, die zegelt (afb. 4).⁵⁴ Op de zelfde dag verklaren Willem van Amstel, proost van Sint Jan te Utrecht, Gijsbert, heer van Amstel en Arnout van Amstel 2.000 pond Hollands schuldig te zijn aan graaf Floris V, waarbij o.a. als borg wordt genoemd 'den (here) Bout van der Eme'.⁵⁵

Op 21 maart 1288 komt de verzoening van Herman, heer van Woerden, met graaf Floris V tot stand, dat door vele edelen wordt bekrachtigd w.o. heer Gijsbert Both van der Eem.⁵⁶

Willem van Hoorne, heer van Altena, bepaalt op 8 oktober 1292 dat de bewoners en erven van de gerechten van Uitwijk, Waardhuizen, etc. vrij zullen zijn van het maken van de Merwededijk in zijn gebied en de dijk tussen Werkendam en 'Verne grave'. Als getuigen zijn o.a. aanwezig: 'domini Johannis de Huesden, domini Aernoldi de Slusen, Ghijsberti dicti Bot'.⁵⁷

Heer Gijsbert Both van der Eem moest de tienden in 'Vorensater Waert', gelegen ten zuiden van het ambacht Van der Eem, aanvankelijk delen met Willem, heer van Strijen, en later met diens erfgenamen. Dit blijkt uit een contract van 25 november 1294, waarbij Nicolaas van Putten de zuster van zijn vrouw Aleid in het bezit stelt van 200 pond oud Hollands aan jaarlijkse renten, die haar door wijlen haar vader, heer Willem van Strijen, en moeder waren toegewezen, in ruil waarvoor Hadewich afziet van verdere aanspraken op de erfenissen van haar ouders en haar grootmoeder 'de vrouwe van Randerode'. De voornoemde rente berust o.a. op de tiende, in 'Vorensater Waert', gelegen ten zuiden van het ambacht Van der Eem, die in leen wordt gehouden van de Heer van Altena, gedeeld wordt met 'Bot vander Eme'.⁵⁸

⁵² Beschrijving: 1. omschrift: +S·GISELBERTI·DICTI·BOT·DE·EMA·MILITIS
2. kenmerken: rond, ca. - mm, groene was, gaaf.
3. zegelbeeld: een vroeggotisch schild.
4. wapen: drie schuingeplaatste botten (2:1).

⁵³ OHZ III no. 2237, d.d. 27-10-1285.

⁵⁴ CSN no. 763.

⁵⁵ OHZ IV no. 2238, d.d. 27-10-1285.

⁵⁶ OHZ IV no. 2347, d.d. 21-3-1288.

⁵⁷ Korteweg, Rechtsbronnen no. 28, d.d. 18-10-1292.

⁵⁸ OHZ V no. 2944, d.d. 25-11-1294.

Op 11 februari 1296 schenkt Aleid van Putten aan haar zuster Hadewich van Strijen, een aantal tienden, waarvan er één gelegen in 'Voersater Waert', die zij houdt van de Heer van Altena en gedeeld wordt met Both van der Eem, en elders in de omgeving.⁵⁹

Kinderen:

1. *Margaretha (van der Eem)*, vermeld 1319-1331, tr. 1e *Gijsbert van Herwijnen Jansz.*,⁶⁰ knaap (1318), richter van de Veluwe (1318), vermeld 1301-1319, overl. tussen 13 september 1320 en 19 december 1322, tr. 2^e (voor 18 februari 1331) *Dirk van Appeltern* 'de oude', ridder (1331), vermeld 1331-1348, zn. van Johan van Appeltern.
2. *Gijsbert Both van der Eem*, volgt III-a.
3. *Willem Both van der Eem*, volgt III-b.
4. *Hendrik Both (van der Eem)*, volgt III-c.
5. (...) (*van der Eem*), tr. *Willem die Buser*, genoemd in een belending van land in Muilkerk 8 oktober 1317.⁶¹

Uit dit huwelijk:

1. *Salome (die Buser)*, vermeld 1349, tr. *Peter van Giessen ('Uyten Broeck')*,⁶² vermeld 1329-1349, overl. voor 9 mei 1362, zn. van Aernt van Gent.

III-a. *Gijsbert Both*, heer van der Eem (1303), ridder (1305), vermeld 1303-1305, overl. tussen 1303 en 1310.

Op 31 mei 1303 zegt Gijsbert Both van der Eem toe om de Heren van Amstel en van Woerden, alsmede hun nakomelingen, uit het land te houden, en belooft Jan II, graaf van Holland en Henegouwen, getrouwelijk te zullen dienen.⁶³

Gerard, heer van Horne en van Altena, maakt op 13 april 1305 verbindt zich voor de nakoming van zijn verplichtingen voortvloeiende uit de met Nicolaas, heer van Putten en Strijen, gesloten overeenkomst, enige aan hem toebehorende goederen, gelegen in het Land van Altena, etc., waarbij aanwezig zijn 'here Ghijsbert den But, here Janne vander Dussen, here Janne van Riiswiic, ridders, Aerde van Vtwiic, Henric van Emminchoven, ende Diederic van Ande, knapen, ende onse mannen'.⁶⁴

Kind:

1. *Gijsbert Both*, heer van der Eem, volgt IV.

IV. *Gijsbert Both*, heer van der Eem (1317), ridder (1330), pachtte van het kapittel St. Pieter de tienden van 55 morgen land, gelegen Ter Eem, vermeld 1317-1333, overl. tussen 13 september 1333 en 5 november 1334, memorie Ten Dom 8 maart,⁶⁵ overl. 8 maart 1334, tr.

⁵⁹ OHZ V no. 3093, d.d. 11-2-1296; Ernsting e.c., Oorkonden Putten en Strijen, regest no. 26, d.d. 25-9-1290 (= 1294).

⁶⁰ B de Keijzer, *Van Herwijnen* (Emmen, 2025). Gepubliceerd op HoGenDa.

⁶¹ Kort, Leenkamer Altena (1985), blz. 189 (leen 20).

⁶² B. de Keijzer, *Kuyst van Wijk en Kuyst uten Broek* (Van Giessen) (Emmen, 2025). Gepubliceerd op HoGenDa.

⁶³ Van Mieris II, blz. 26-27, d.d. 31-5-1303. Zie: bijlage II.

⁶⁴ NA, HHA Putten (toegang 3.19.43), fol. 39v-40, d.d. 13-4-1305 (1305, des dinxendages na palme zondaghe) (toepassing jaarstijl); Korteweg, Rechtsbronnen,, regest no. 39 (sterk ingekort), d.d. 29-3-1306 (1305, des dinxendages na palme zondaghe) (toepassing paasstijl).

⁶⁵ HUA, Verzameling Van Buchel-Booth, inv.nr. 9, fol. 13: 'Martius, 8 ob. dns. Gisbertus, miles, dns. de Ema'.

Margaretha (Mabelia) van Arkel, geb. ca. 1311,⁶⁶ beleend met het huis en hofstad Rhijnestein 10 juli 1361, testeerde 26 november 1366, vermeld 1344-1367, overl. 23 juni 1368,⁶⁷ begr. in de Domkerk te Utrecht, memorie 22 oktober 1368, dr. van Jan III, heer van Arkel, en Kunigunda van Virnenburg.

Op 3 augustus 1317 wordt Jan van der Dussen, ridder, beleend met een tiend in Nieuwerkerk in het ambacht van Gijsbert Both, ten noorden van de Alm, strekkende van het dijkweer, waar Jan Venedau op woont, tot het kerkweer.⁶⁸ Jan van der Dussen blijkt op 1 augustus 1322 daarnaast een tiend in Nieuwerkerk in het ambacht van Both van der Eem, gelegen aan de Alm, strekkende van de Kerklaan en Heloord, in leen te hebben.⁶⁹ Op 16 juni 1323 vestigt heer Jan van der Dussen, ridder, de lijftocht van 75 pond Hollands per jaar voor zijn vrouw Agniese, op de tiende in Nieuwerkerk in het ambacht van Gijsbert Both, ten noorden van de Op Alm lopende van het dijkweer, waar Jan Venedau op woont, tot het kerkweer, en op de smaltiende, strekkende van Jan Venedau tot Heloord.⁷⁰

Graaf Willem III verklaart op 14 mei 1325 dat Jan Westfaling met zijn toestemming aan diens echtgenote Belie als lijftocht de buitendijkse landen en vervallen dijken, gelegen in het ambacht van Gijsbert Both, heeft geschonken, welke Jan van hem in leen houdt.⁷¹

Op 25 april 1327 verklaart graaf Willem III dat Jan Westfaling ‘de jonge’ met zijn toestemming diens echtgenote Beatrix Hendriksdr. van Heeswijk, als lijftocht de buitenlandse landen en vervallen dijken, gelegen in het ambacht van Gijsbert Both, heeft geschonken, welke Jan van hem in leen houdt.⁷² Graaf Willem III beleent op dezelfde dag Jan Westfaling en diens zoon jonge Jan Westfaling gezamenlijk met de buitendijkse landen en vervallen dijken, gelegen in het ambacht van Gijsbert Both. Jonge Jan zal het vruchtgebruik er van bezitten.⁷³

Op 2 november 1330 verkoopt graaf Willem III aan Pieter Margarethesz. van der Uit-Alm 9 morgen land, gelegen in Voornsaterwaard, in het ambacht van heer Gijsbert Both, in vrije eigendom, welk goed Pieter eerder van hem in leen hield.⁷⁴

In de rekening van Daniel van der Merwede, baljuw van Zuid-Holland, wordt in het tijdvak (des Maendaghes na onser Vrouwendaghe in September = 13 september) 1333 tot in (sente Pietersdaghe inghaende Oest = 1 augustus) 1334 de ambachtsheerlijkheden van heer Gijsbert Bot genoemd, namelijk: (1) In de Ophalme, heren Ghizebrecht ambacht van der Heme, (2) In de Heme, heren Ghizebrecht Bots ambacht, en (3) In de Uthalme, heren Ghizebrecht ambacht.⁷⁵

⁶⁶ Vermeulen, Van Arkel, blz. 279.

⁶⁷ Archief voor de Geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht, deel 32 (Utrecht, 1907), blz. 112: Margriete, de weduwe Both van der Eem, te Utrecht overleed. Het oudste Necrologium van den Dom heeft haar aangetekend als volgt: ‘X Kalend. Julias anno Domini MCCCLXVIII obiit venerabilis matrona soror nostra, domina Margrita de Arkel domina de Ema; in cuius memoria datur libra corporaliter presentibus’; Groesbeek, Van Arkel, kolom 179; Rutgers, Van Arkel, blz. 182; Vermeulen, Van Arkel, blz. 281.

⁶⁸ Kort, Leenkamer Altena (1985), blz. 190 (leen 23).

⁶⁹ Kort, Leenkamer Altena (1985), blz. 191 (leen 24).

⁷⁰ HUA, Verzameling Van Buchel-Booth, inv.nr. 453, d.d. 16-6-1323.

⁷¹ NA, AGH inv.nr. 290, fol. 41v, no. 180, resp. inv.nr. 289, fol. 33, no. 175, d.d. 14-5-1325; Kort, Grafelijke lenen in de Grote Zuidhollandse Waard (1996), blz. 278 (leen 71).

⁷² NA, AGH inv.nr. 290, fol. 54v, no. 258, resp. inv.nr. 289, fol. 4, no. 253, d.d. 25-4-1327.

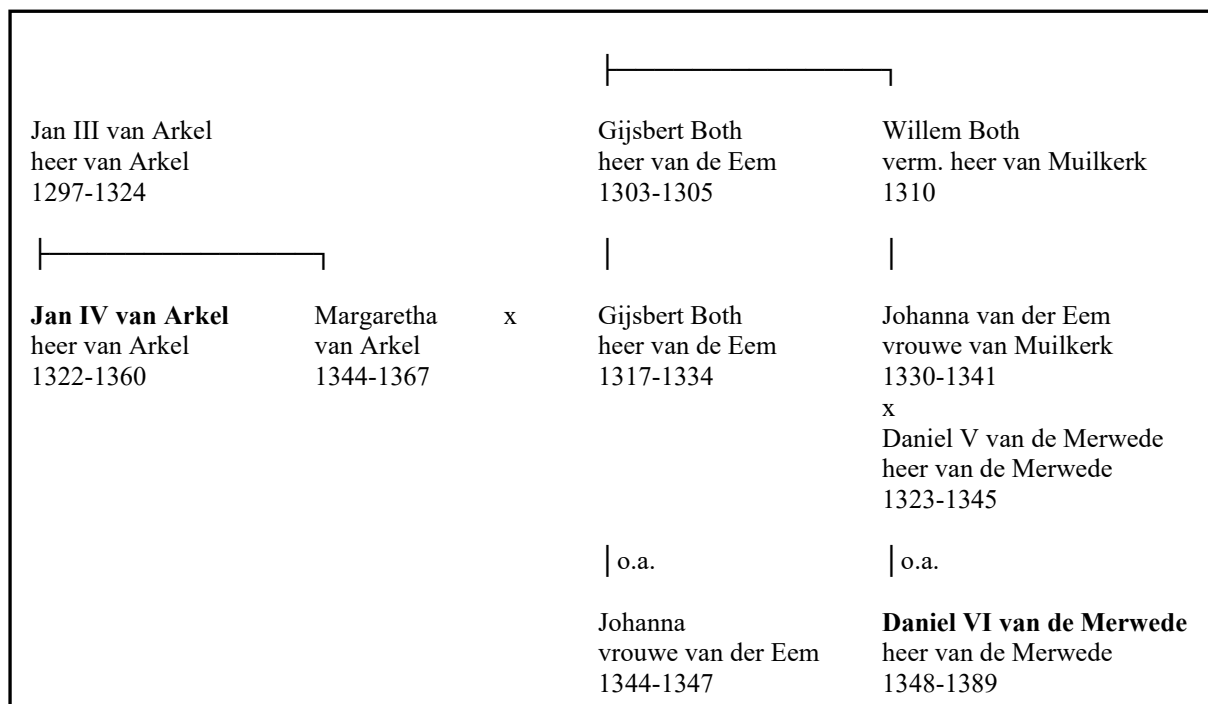
⁷³ NA, AGH inv.nr. 290, fol. 54v-55, no. 259, resp. inv.nr. 289, fol. 45, no. 254, d.d. 25-4-1327; Kort, Grafelijke lenen in de Grote Zuidhollandse Waard (1996), blz. 278 (leen 71).

⁷⁴ NA, AGH inv.nr. 290, fol. 69, no. 367, resp. inv.nr. 289, fol. 54v, no. 364, d.d. 2-11-1330; Kort, Grafelijke lenen in de Grote Zuidhollandse Waard (1996), blz. 278 (leen 72).

⁷⁵ Smit, Rekeningen VII, blz. 44.

Op 5 november 1334 vestigt Willem van Raamsdonk, de lijftocht voor zijn vrouw Agnes, dochter van Jan Burggrave, op een tiende in Houweningen, belend enerzijds wijlen heer Gijsbert Both van der Eem met zijn tiende, en anderzijds Gerard die Jonge heer Jansz. van Nijmegen.⁷⁶

De officiaal van de aartsdiaken van Oudmunster bepaalt op 28 maart 1344 een dag ter behandeling van het geschil tussen het kapittel en jonkvrouw Johanna, dochter van Gijsbert, genaamd Both, en vrouwe Margaretha van Arkel, vrouwe van der Eem, weduwe van heer Gijsbert, genaamd Both, ridder, als haar voogd, aangaande het recht op de tienden van 55 morgen land, gelegen Ter Eem, door haar vader van het kapittel in pacht genomen, na Hendrik, genaamd Both, oom van de voornoemde Gijsbert, ridder.⁷⁷ Op 2 mei 1346 geeft Herbaren van Strijen een af kwitantie aan heer Willem Valke, kapelaan van de vrouwe Van der Eem, voor 3.200 gouden schilden, die hertog Reinoud van Gelre verschuldigd was uit de verkoop van het landgoed ‘van der Nywerlede’.⁷⁸

Geneagram 4. Verwantschap tussen Johanna van der Eem met de borgen van haar zijde (1356).

Op 2 juli 1356 geeft Willem, aartsbisschop van Keulen, aan zijn neef Jan, heer van Gennep, als huwelijksmedegave een jaarrente van 1.000 schilden of een éénmalig bedrag van 10.000 schilden. In overleg met de borgen zal het geld belegd worden in de vorm van erfrenten op goederen, gelegen in de omgeving van Gennep. De borgen zijn: (1) Otto van Gennep, abt van Sint Maximin, (2) Jan, heer van Arkel, (3) Lodewijk, heer van Randerode, en (4) Daniel, heer van de Merwede, ridders. In het geval de aartsbisschop in gebreke blijft dan zullen de borgen op verzoek van vrouwe Margaretha van Arkel, vrouwe van der Eem, of na haar dood op

⁷⁶ Kort, Grafelijke lenen in de Grote Zuidhollandse Waar (1996), blz. 285 (leen 84).

⁷⁷ Muller, Regesten Sint Pieter, regist. no. 287, d.d. 28-3-1344; HUA, Archief Kapittel St. Pieter, inv.nr. 249, d.d. 28-3-1344: ‘Johanne, filiam olim domini Ghiselberti dicti Bot, de oma miliis mortem, et domina Margareta de Arkel, domina de Eme, relicta olim domini Ghiselberti dicti Bot, militis, tutrice ipsius Johanne, (...) olim Henricus dicti Bot, patruus prefati (= predicti) Ghiselberti, militis’.

⁷⁸ HUA, Verzameling Van Buchel-Booth, inv.nr. 26, fol. 113-113v, d.d. 2-5-1346. Zie: bijlage III.

verzoek van Jan, heer van Arkel, of Daniel, heer van der Merwede, in leistung gaan totdat de aartsbisschop aan zijn verplichtingen heeft voldaan.⁷⁹

Dat wil zeggen: de borgen van de zijde van Jan, heer van Gennep, zijn Otto van Gennep, zijn oom, en Lodewijk, heer van Randerode, en van de zijde van Johanna van der Eem, haar oom Jan IV, heer van Arkel, en haar achterneef Daniel VI, heer van der Merwede (geneagram 4).

Jan van Arkel, bisschop van Utrecht, sluit op 7 juni 1360 een overeenkomst met de stad Groningen, waarbij aan allerlei kleine moeilijkheden een eind wordt gemaakt, o.a. in verband met de aanspraken van de vrouwe van der Eem op de stad Groningen.⁸⁰

Gijsbert van Bloemenweerde draagt op 30 juni 1361 de erfpacht over aan Margaretha van Arkel, vrouwe van der Eem, dat zij heeft op goederen gelegen in het gerecht van de Domproost, ten eerste een stuk land, waarvan de erfpacht is geweest van heer Dirk van Jutphaas, en ten tweede 3½ morgen land, waarvan de erfpacht Rutger Cluetink is geweest.⁸¹ Op 10 juli 1361 oorkondt Gijsbrecht, heer van Abcoude, dat Gijsbert van Bloemenweerde hem heeft opgedragen ten behoeve van Margaretha van Arkel, vrouwe van der Eem, 'dat huus en hofstad te Rijnensteijn' met alle toebehoren, die ermee beleend wordt. Na haar overlijden te komen op Jan, bastaardzoon van Jan van Arkel, bisschop van Utrecht. Indien hij zonder wettige kinderen sterft, dan op Margaretha, zijn zuster, en bij haar eventueel kinderloos overlijden op Robrecht van Renswoude.⁸² Margaretha van Arkel, vrouwe van der Eem, en Johan van Nyenaer, deken van St. Lebuinus te Deventer, doen op 4 januari 1362 uitspraak in een geschil tussen de St. Stevensabdij te Oudwijk en Tijdeman Scrodekyn te Utrecht, waarbij de abdij verplicht wordt Tijdeman een betaling te doen van 100 mattoenen en 50 pond.⁸³

In 1363 is er een aantekening met de volgende tekst: 'Jutta, priorinne, vt supra (= priorinne ende gemeen convent van Vrouwenklooster buiten Utrecht), loven onse lieve geminde Vrouwe Margriet, vrouwe vander Eem, ende hare dochter vrouwe Alijt, vrouwe van Gennep, daer God de siele af hebben moet, etc.'⁸⁴

Het Kapittel St. Pieter en Sweder van Abcoude stellen op 21 oktober 1365 de geschillen tussen hun gerezen ten gevolge van onlangs gedane uitspraak van Jan, bisschop van Luik, over zekere tienden, gelegen Almsvoet en Eemskerk, aan de beslissing van Margaretha van Arkel, vrouwe van der Eem, over.⁸⁵ Op 21 april 1366 wordt Margaretha, vrouwe van der Eem, bij overdracht door Bertout van Muiden, beleend met 12 morgen land, gelegen in Cothen, te komen op Jan van Reinestein of Robert van Renswoude, zoon van heer Robert van Arkel.⁸⁶ Kort daarop, 26 november 1366, maakt zij haar testament. Tot de uitvoerders van haar testament benoemt zij Heer Jan van Arkel, bisschop van Luik, haar broer, als 'principael' (hoofuitvoerder), heer Ludolf Overdevecht, haar kapellen en neef, Ewijk, vicaris van Ten Dom te Utrecht, en Hendrik Venedau, haar 'zuagher' (schoonzoon). Zij doet allerlei schenkingen aan geestelijke instellingen voor haar memorie. Verder schenkt zij aan Kunigonda, haar nicht, non te Oudwijk, haar bed met toebehoren waarop zij zelf sliep, en Herman van Overdevecht, zolang hij niet

⁷⁹ Vermeulen, Van Arkel, blz. 279.

⁸⁰ OGD-1 no. 483, d.d. 7-6-1360.

⁸¹ HUA, Verzameling Van Buchel-Booth, inv.nr. 4, fol. 32v-33, d.d. 30-6-1361. Zie: bijlage IV.

⁸² HUA, Huis Rhijnestein te Cothen (toegang 335), inv.nr. 10, d.d. 10-7-1361; Groesbeek, Van Arkel, kolom 174; Rutgers, Van Arkel, blz. 251.

⁸³ Hullu, Kleine Kapittel en Kloosters, regest no. 1059, d.d. 4-1-1362.

⁸⁴ HUA, Verzameling Van Buchel-Booth, inv.nr. 3, fol. 58v, d.d. 1363.

⁸⁵ Muller, Regesten St. Pieter, regest no. 420, d.d. 21-10-1365.

⁸⁶ Kort, Leenkamer Amstel-1 (1988), blz. 393 (leen 95).

meer geestelijke renten ontvangt dan nu het geval is, geeft zij hem om zijn school af te maken 50 ridders; met haar zegel (afb. 5).⁸⁷

Afb. 5. Zegel van Margaretha van Arkel (1366).⁸⁸
(*Het Utrechts Archief*)

Volgens Theodericus Pauli gaat Margaretha na het overlijden van haar echtgenoot bij haar broer in Utrecht wonen: ‘In domo habitationis domine Margarete, domine de Ema, sita infra emunitatem ecclesie sanctie Petri Traiectensis’.⁸⁹ Deze mededeling zal juist zijn, want op 23 mei 1367 zijn er twee oorkonden verleden te Utrecht ten huize van vrouwe Margaretha, vrouwe van der Eem.⁹⁰

Afb. 6. De vier wapens op het tapijt.
(*Het Utrechts Archief*)

In de tijd dat Jan van Arkel bisschop was, werd het inwendige van de Dom te Utrecht verfraaid w.o. tapijtschilderingen, als achtergrond van de (verdwenen) apostelbeelden tegen de twaalf pijlers van het koor.⁹¹ Volgens Van Buchel zou op de negende pilaar een tapijt met op de vier hoeken de vaderlijke- en moederlijke wapens van Margaretha van Arkel, dr. van Jan III, heer

⁸⁷ HUA, Archief domkapittel, inv.nr. 3022, d.d. 26-11-1366. Zie: bijlage V.

⁸⁸ Beschrijving: 1. omschrift: SI[GIL]/M[A’G]A/R[ETA]/[VAN]/ARKEL
2. kenmerken: rond, ca. 35 mm, donkergroene was, beschadigd.
3. zegelbeeld: een gotisch schild gevat in een rondboogvierpas, geplaatst op spitsboogvierpas versierd met gotische motieven, waarvan de bovenste rondboog versierd met een levensboom, waarvan de stam doorloopt achter het schild tot in de onderste rondboog, en de onderste geplaatst voor de stam met een ezel naar links kijkend, en in de linker en rechter rondboog als schildhouders een engel.
4. wapen: gedeeld: 1. drie botten (2:1), en 2. twee gekanteelde dwarsbalken.

⁸⁹ Bruch, *Kroniek Theodericus Pauli*, blz. 40-41.

⁹⁰ Van Bavel, *Heusdense Cisterciënzerkloosters*, regest no. 80 en 81, d.d. 23-5-1367: ‘in domo habitationis domine Margarete, domine de Ema’.

⁹¹ Vermeulen, *Van Arkel*, blz. 293.

van Arkel, en Kunigonda van Virneburg, en van haar man Gijsbert Both van der Eem, zn. van Gijsbert Both van der Eem en N.N., gestaan hebben (afb. 6).⁹²

De wapens kunnen als volgt beschreven worden:

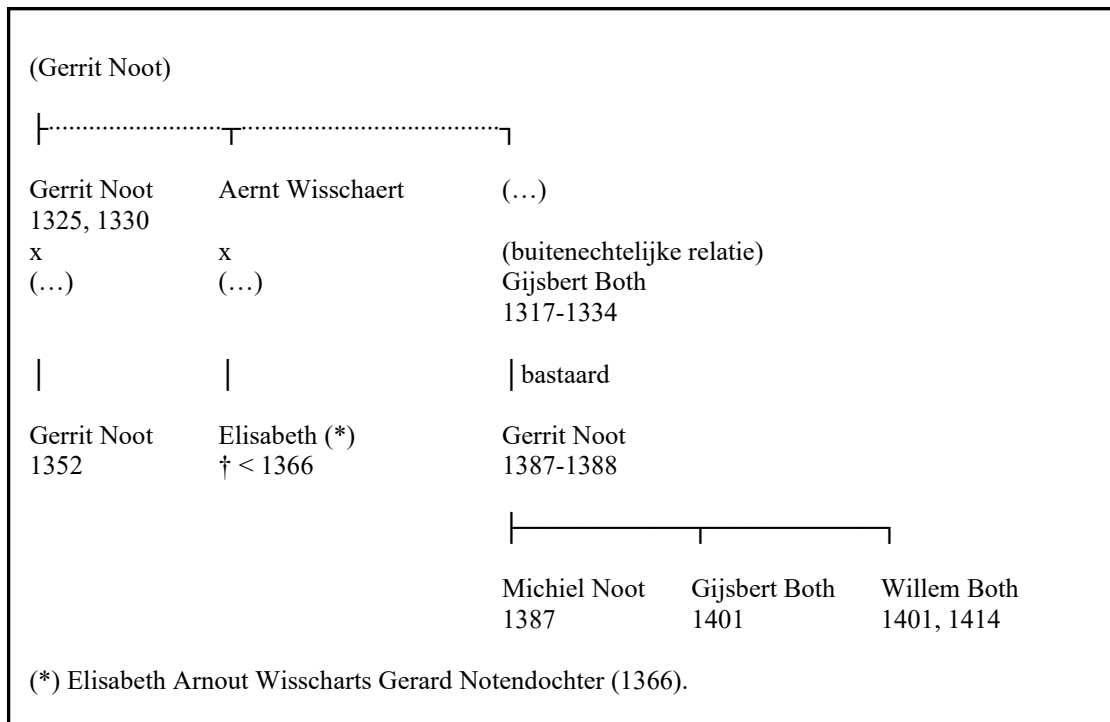
1. Twee rode gekanteelde dwarsbalken op een zilver veld (Arkel).
2. Drie zilveren botten (2:1) op een rood veld (Both van der Eem).
3. Zeven rode aanstotende ruiten (4:3) op een goud veld (Virneburg).
4. Geruit van rood en zilver (Onbekend).

Uit dit huwelijk:

1. *Johanna (Janna) van der Eem*, vrouwe van der Eem, volgt V.
2. (...) van der Eem, tr. *Hendrik Venedau (alias Henrik Poppen)*,⁹³ vermeld 1356-1366, zn. van Jan Venedau.

Bastaard (verm. bij een dochter van Gerrit Noot):

3. *Gerrit Noot*, zoon van Gijsbert Both, was beleend met de koren- en smaltiende van Almonde.⁹⁴

Geneagram 5. Genealogie van de familie Noot.

Toelichting

Over de familie Noot (Note) valt in de archiefbronnen niet zoveel te vinden. Hierna volgen de gegevens in chronologische volgorde.

⁹² HUA, Monumenta, blz. 18 (fol. 11v).

⁹³ B. de Keijzer, *Venedau* (Emmen, 2025). Gepubliceerd op HoGenDa.

⁹⁴ Kort, *Grafelijke lenen in de Grote Zuidhollandse Waard* (1996), blz. 214 (leen 2).

Op 2 juli 1325 wordt Seger Willemsz. van Wendelnesse beleend met tien hoeven moer en wildernis, gelegen naast de vijf hoeven van Gerard Note.⁹⁵

Pieter Margrietenz. van der Uitalm wordt op 9 november 1330 na opdracht uit eigen beleend met 9 morgen land, gelegen in Voornsaterwaard in het ambacht van heer Gijsbert Bot, dat enerzijds belend wordt door Gerard Note.⁹⁶

Op 4 januari 1352 wordt Hendrik Segersz. van Wendelnesse beleend met het gerecht van 10 hoeven moer, elke hoeve groot 16 morgen, belast met tijns, gelegen naast Gerard Note met vijf hoeven.⁹⁷

Jan van Kamerik wordt bij dode van Elisabeth Arnout Wisscharts Gerard Notendochter beleend met 15 morgen land, gelegen in Tolloysen.⁹⁸

Deze gegevens laten zich in een schema samenbrengen (geneagram 5).

Op 26 juli 1387 zijn Gerrit Noot en zijn zoon Michiel gezamenlijk borg voor een vierde deel van vaderszijde van Jan van Hoorn,⁹⁹ die heimelijk werd doodgeschoten.¹⁰⁰

Nicolaas Venedau Gijsbertsz. wordt op 12 maart 1388 na overdracht door Ludolf Hendrik Zegersz. van Wendelnesse beleend met tien hoeven moer en wildernis, naast vijf hoeven van Gerard Note (Gerrit Noot) noordwaarts naar Raamsdonk, met gerecht en goed. Elke hoeve is groot 16 morgen, belast met heervaart en erfcijs ten behoeve van de graaf van Holland, gelegen in 's-Gravenmoer.¹⁰¹

Kinderen:

1. *Michiel Noot*, vermeld 1387.

2. *Gijsbert Both*, draagt de koren- en smaltiende van Almonde over 10 maart 1401.

3. *Willem Both*, beleend na overdracht door zijn broer met de koren- en smaltiende van Almonde 10 maart 1401, overl. voor 31 augustus 1414.

V. *Johanna (Janna) van der Eem*, vrouwe van der Eem (1344), vermeld 1344-1347, overl. voor of in 1368, tr. 1^e (na 5 april 1347) *Willem IV van Cuyk*,¹⁰² heer van Boxtel (1350), ridder, vermeld 1355, overl. 1356, zn. van Willem III van Cuyk, heer van Boxtel, en Kunigonde van Dalen en Diepenheim, tr. 2^e (tussen 21 mei 1356 en 21 juli 1356)¹⁰³ *Jan van Gennep*, heer van Gennep, overl. 27 oktober 1368, zn. van Gerard, heer van Gennep.

Beatrix, vrouwe van Putten en Strijen, en Zottichem, oorkondt op 5 april 1347 dat zij in erfleen heeft gegeven aan heer Roelof de Cock van Opijnen een tiende in het ambacht jonkvrouw Janne van der Eem.¹⁰⁴

In 1363 is er een aantekening met de volgende tekst: ‘Jutta, priorinne, vt supra (= priorinne ende gemeen convent van Vrouwenklooster buiten Vtrecht), loven onse lieve geminde Vrouwe

⁹⁵ Kort, Leenkamer Oosterhout (2006), blz. 553 (leen 42).

⁹⁶ Kort, Grafelijke lenen in de Grote Zuidhollandse Waard (1996), blz. 278 (leen 72).

⁹⁷ Kort, Grafelijke lenen in de Grote Zuidhollandse Waard (1996), blz. 282 (leen 81).

⁹⁸ Kort, Grafelijke lenen in de Grote Zuidhollandse Waard (1996), blz. 311 (leen 128).

⁹⁹ RAD, Dordrecht (toegang 1), inv.nr. 4 (klepboek), fol. 24 (akte 99), d.d. 26-7-1387. Zie: bijlage VI.

¹⁰⁰ Van Gelder, Venedau, blz. 72.

¹⁰¹ Kort, Leenkamer Oosterhout (2006), blz. 443 (leen 42).

¹⁰² Jean Coenen, *Baanderheren, Boeren & Burgers. Een overzicht van de geschiedenis van Boxtel, Liempde en Gemonde* (Boxtel, 2004), blz. 33-34.

¹⁰³ Vermeulen, Van Arkel, blz. 279.

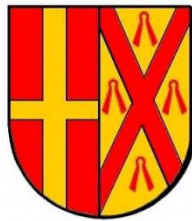
¹⁰⁴ Ernsting e.a., Oorkonden Putten en Strijen, regest no. 170, d.d. 5-4-1347.

Margriet, vrouwe vander Eem, ende hare dochter vrouwe Alijt, vrouwe van Gennep, daer God de siele af hebben moet, etc.’.¹⁰⁵ Hoewel er ‘Alijt’ staat, gaat het ongetwijfeld om Johanna.

Uit het tweede huwelijk:

1. *Margareta van Gennep*, vrouwe van Gennep (gedeeld met haar zuster), overl. 4 oktober 1419, tr. 1^e (voor 7 december 1373) *Jan van Lienden*,¹⁰⁶ heer van Lienden (1365), ridder (1361), zegelt als nieuwe raad van Gelre (1377) (afb. 8.),¹⁰⁷ erfschenker (1379), vermeld 1345-1380, overl. tussen 5 februari 1380 en juni 1381, weduwnaar van Elisabeth van den Bergh, vrouwe van Millingen, zn. van Dirk van Lienden en Ermgard van Keppel, tr. 2^e (1390) *Johan van Loon*, heer te Gulik en van Heinsberg en Leweberg, overl. 24 juni 1438 (aan de pest), zn. van Godfried III van Heinsberg en Philippa van Gulik. Hij tr. 2^e (1423) Anna van Solms, weduwe van Gerard, graaf te Seyne.

In 1373 zegelde Margaretha, vrouwe van Lienden, vrouw van Jan, heer van Lienden. In het zegel haar wapen: gedeeld: I. een kruis, en II. een schuinkruis met in de vier delen een omgekeerde schapenschaar (afb. 7).¹⁰⁸

Afb. 7. Wapen van Margaretha, vrouwe van Lienden (1373).

Afb. 8. Zegel van Jan van Lienden (1377).¹⁰⁹
(*Het Utrechts Archief*)

¹⁰⁵ HUA, Verzameling Van Buchel-Booth, inv.nr. 3, fol. 58v, d.d. 1363.

¹⁰⁶ Plomp, Van Lienden I, blz. 179-183.

¹⁰⁷ HUA, Verzameling Van Buchel-Booth, inv.nr. 17, d.d. 1-5-1377 (1377, op de HH. Apostolen Philips ende Jacobi).

¹⁰⁸ De Raadt, *Sceaux Armoriés*, deel I, blz. 485. Met verwijzing naar: Düsseldorf, Jul-Berg, no. 894.

¹⁰⁹ Beschrijving: 1. omschrift: -

2. kenmerken: rond, ca. - mm, groene was, zwaar beschadigd.

3. zegelbeeld: een gotisch schild gevat in een rondboogvierpas.

4. wapen: een kruis.

2. *Johanna van Gennep*, vrouwe van der Eem, en Gennep (gedeeld met haar zuster), overl. 1403, tr. *Reinoud I van Brederode*,¹¹⁰ heer van Gennep en Brederode (1377), Langeraar, Zwammerdam, Reeuwijk en Zoetermeer (1383/84), ridder, lid van de broederschap van Onze-Lieve-Vrouw van Halle,¹¹¹ baljuw van Kennemerland en West-Friesland (1358-1362, 1382-1383), raad van Albrecht (1375-1386), zegelt als nieuwe raad van Gelre (1377) (afb. 8),¹¹² raad van Gelre (1386), baanrots (1386/87), vermeld 1358-1390, overl. 1390, zn. van Dirk van Brederode, heer van Brederode, en Beatrix van Valkenburg.

Afb. 8. Zegel van Reinout van Brederode (1377).¹¹³
(*Het Utrechts Archief*)

Op 6 december 1373 beloven Johanna, vrouwe van Gennep en van der Eem, en Reinout van Brederode, heer van Gennep en van der Eem, als haar voogd, hertog Albrecht, ruwaard van Henegouwen en Holland, schadeloos te houden bij het ‘verzetten’ van de heerlijkheid van der Eem aan de heer van De Lek en Breda.¹¹⁴ In 1374 verpanden Johanna, vrouwe van Gennep en van der Eem, en haar echtgenoot, Reinoud van Brederode, heer van Gennep en van der Eem, aan Jan van Polanen, heer van De Lek en Breda, de heerlijkheid van der Alm en de Eem (de gerechten van Eemskerk, Op-Alm, Uit-Alm en Vorensaterwaard) met toebehoren, met het huis te Almstein, wegens een geleend bedrag van 13.000 oude schilden.¹¹⁵ Op 12 februari 1374 beloven zij Jan van Polanen vrijelijk de inkomsten te zullen laten innen uit de door hem in pand genomen heerlijkheden. Zij nemen vrijwaringsverplichtingen op zich gedurende een jaar en een dag, en zij zullen hem in het bezit stellen van de tot die heerlijkheden behorende goederen, etc. Verder zullen zij hem voor Pasen een brief verschaffen van de heer en de vrouw Van Lieden, die een vordering van 5.000 pond hadden met als onderpand de

¹¹⁰ Dek, Van Brederode, blz. 111; Smit e.a., *Dagvaarten I*, blz. 167.

¹¹¹ J.G. Smit, Noordnederlandse leden van de broederschap van Onze-Lieve-Vrouwe van Halle, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 112 (1995), kolom 493.

¹¹² HUA, Verzameling Van Buchel-Booth, inv.nr. 17, d.d. 1-5-1377 (1377, op de HH. Apostolen Philips ende Jacobi).

¹¹³ Beschrijving: 1. omschrift: -

2. kenmerken: rond, ca. - mm, groene was, zwaar beschadigd.

3. zegelbeeld: een gotisch schild bevat in een rondboogvijfpas versierd met ornamenten.

4. wapen: een klimmende leeuw met op de borst een hartschild beladen met een klimmende leeuw (Van Valkenburg)

5. opmerkingen: op de tekening is geen barensteel te zien; dit typewapen is uniek.

¹¹⁴ NA, AGH inv.nr. 696, d.d. 6-12-1373; Van Mieris III, blz. 286, d.d. 6-12-1373; Kort, Grafelijke lenen in de Grote Zuidhollandse Waard (1996), blz. 246 (leen 70).

¹¹⁵ Korteweg, Rechtsbronnen, regest no. 146, d.d. 1374.

heerlijkheid van de Alm, en waarbij zij verklaren dat hun naar genoegen ‘bewisinghe’ is gedaan op andere goederen.¹¹⁶ Tenslotte erkennen zij op 10 oktober 1374 heer Jan van Polanen, heer van De Lek en van Breda, verscheidene bedragen schuldig te zijn vanwege door hun ontvangen pachten, tijsen en tienden die hem toekwamen uit hoofde van het feit dat hij de heerlijkheid van de Alm en De Eem in pand heeft genomen.¹¹⁷

In 1378 zegelde Johanna, vrouwe van Gennep, echtgenote van vrouw van Reinoud, heer van Brederode. In het zegel haar wapen: gedeeld: I. een leeuw met over de borst een barensteel, en II. gedeeld: a. een schuinkruis met in de vier delen een omgekeerde schapenschaar, en b. drie botten (2:1) (afb. 9).¹¹⁸

Afb. 9. Wapen van Johanna, vrouwe van Gennep (1378).

III-b. *Willem Both*, verm. heer van Muilkerk, ridder (1310), overl. 1310.

Opmerking

Er moet met betrekking tot Willem Bot een oorkonde zijn die echter in nevelen is gehuld.¹¹⁹ Het verhullen van de bron is ongewoon in een moderne publicatie. Hoe het zij, op 7 juni 1310 komt voor Willem Both, ridder, leenman van Altena. Hij is overleden,¹²⁰ en zijn broer Hendrik Both treedt op als voogd over zijn minderjarige zoon Gijsbert Both.¹²¹

Kinderen:

1. *Gijsbert Both*, vermeld 1310, jong overleden.
2. *Johanna van der Eem*, vrouwe van Muilkerk, vermeld 1330-1341, tr. 1^e *Daniel V van der Merwede*,¹²² heer van der Merwede, Carnisse, Wieldrecht (aankoop 1325), knaap (1323), ridder (1330), baanderheer (1341), vermeld 1323-1345, baljuw van Zuidholland (1333-1334),¹²³ gesneuveld in de slag bij Stavoren 26 september 1345, zoon van Daniel IV van der Merwede en Beatrix van Alkemade.
3. (...) *van der Eem*, tr. *Jan die Moolenaar*,¹²⁴ heer van Molenaarsgraaf (1345), van Oud-Giessen en Oud-Alblas (1346), knaap, ridder (1345), maakt de tocht naar Pruisen mee

¹¹⁶ Korteweg, Rechtsbronnen, regist no. 147, d.d. 12-2-1374.

¹¹⁷ Korteweg, Rechtsbronnen, regist no. 148, d.d. 10-10-1374.

¹¹⁸ De Raadt, *Sceaux Armoriés*, deel I, blz. 485. Met verwijzing naar: Düsseldorf, Clèves-Mark, no. 248.

¹¹⁹ Vermeulen, Van Arkel, blz. 279. Met verwijzing naar voetnoot 8, waar te lezen staat: ‘Daar deze oorkonden een zeer belangrijke rol spelen in een publicatie over het geslacht Bot van der Eem blijft de bron hiervan nog even verborgen’. Er is nooit een publicatie over dit geslacht van zijn hand verschenen!

¹²⁰ Vermeulen, *Bouwsteen en Toetsteen*, deel Ia, blz. 231, 377. Zonder bronvermelding.

¹²¹ Vermeulen, *Bouwsteen en Toetsteen*, deel IIb, blz. 71 (geneagram Bot). Zonder bronvermelding.

¹²² B. de Keijzer, *Van der Merwede* (Emmen, 2020). Gepubliceerd op HoGenDa.

¹²³ Smit, *Rekeningen VII*, blz. 44.

¹²⁴ B. de Keijzer, *Die Moolenaar* (Emmen, 2025). Gepubliceerd op HoGenDa.

1336, rentmeester van Kennemerland (1338), zegelaar van de graaf (1345), raad van Margaretha en Willem de Verbeider (1345-1348), beleend na dode van ‘Jan die Moolnaar van Graveland’ met diens leengoederen 30 augustus 1345,¹²⁵ idem na dode van zijn broer Tielman, met het ambacht Oud-Giessen,¹²⁶ idem met het ambacht Oud-Alblas,¹²⁷ 8 september 1346, raad van graaf Willem IV (1351), vermeld 1336-1352, overl. najaar 1352 (vermoord tijdens de strijd tussen de Hoeken en Kabeljauwen), zn. van Jan die Moolnaar en Katlijne (...).

III-c. *Hendrik Both (van der Eem)*, knaap (1315), pachtte van het kapittel St. Pieter de tienden van 55 morgen land, gelegen Ter Eem, vermeld 1310-1321, overl. (ruim) voor 28 maart 1344.¹²⁸

Opmerking

Hendrik (die) Both zou getrouwd zijn met ‘N. v. Cattendijke’.¹²⁹ Bij mijn onderzoek naar de familie Van Cattendijke is daarvan niets gebleken.¹³⁰

Op 21 december 1315 maakt Gerard van Horne, heer van Altena, bekend dat hij met vrouwe Aleid, vrouwe van Putten en Strijen, overeengekomen is, dat zijn oudste zoon Willem en Oede, de dochter van Aleid, met elkaar zullen trouwen, etc. Als borgen treden op ‘here Jan vander Dussent, here Hertberen van Rieden, here Janne van Riiswiic, ridders, Heinric den Bod, Arnoude van Vuytwiic, Vastraet van Ghiesen, Dieric van Ande, Inghebrecht, sinen broeder, Janne vten Campe, Willem vten Campe, Willem van Striene, Dieric van Weerdhuzen, ende Janne den Bourgrave, knapen’.¹³¹

Gerard van Horne, heer van Altena, beleent op 26 september 1321 ‘Jan den Borchgreven, onsen swager’, met 30 morgen land gelegen ‘Ter Wiele’, etc. ‘in orconden onser mannen: heren Jans van Rijswijc, ridder, Heinrics Botse, Vastraet van Ghiessen, Jans van Oyen, ende Hughen Volprechts soens’.¹³²

Kinderen:

1. *Hadewich van der Eem*, vermeld 1342-1363, overl. voor 1371, tr. *Wolfert III van Borsele*,¹³³ vermeld 1316/17-1350, overl. 1351, zoon van Wolfert II van Borsele en Aleid van Henegouwen.
2. *Jan Hendrik Botssone*, knaap (1358), vermeld 1358, 1359.¹³⁴

¹²⁵ Kort, Grafelijke lenen in de Alblasserwaard (1997), blz. 42 (leen 39).

¹²⁶ Kort, Grafelijke lenen in de Alblasserwaard (1997), blz. 21 (leen 12).

¹²⁷ Kort, Leenkamer Teylingen (1985), blz. 652 (leen 3).

¹²⁸ HUA, Archief Kapittel St. Pieter, inv.nr. 249, d.d. 28-3-1344: ‘Johanne, filiam olim domini Ghiselberti dicti Bot, de oma miliis mortem, et domina Margareta de Arkel, domina de Eme, relicta olim domini Ghiselberti dicti Bot, militis, tutrice ipsius Johanne, (...) olim Henricus dicti Bot, patruus predicti Ghiselberti, militis’.

¹²⁹ Vermeulen, Bouwsteen en Toetsteen, deel IIB, blz. 71 (geneagram Bot). Zonder bronvermelding.

¹³⁰ B. de Keijzer, *Van Cattendijke* (Emmen, 2025). Gepubliceerd op HoGenDa.

¹³¹ NA, HHA Putten (toegang 3.19.43), inv.nr. 1, fol. 40v-41, d.d. 21-12-1315 (1315, Sondaghес voir sheleghs Corstdach); Korteweg, Rechtsbronnen, regist no. 55 (sterk ingekort), d.d. 21-12-1315.

¹³² Korteweg, Rechtsbronnen, regist no. 65, d.d. 26-9-1321.

¹³³ B. de Keijzer, *Van Borsele* (Emmen, 2025). Gepubliceerd op HoGenDa.

¹³⁴ NA, AGH inv.nr. 1219 (Rekening van Pieter Kamerouwer, kamermeester, over de periode juli 1358 tot 4 december 1359):

fol. 32v: ‘Item des sondaechs na Sinte Jans dach decollatio (= 2 september)’.

Op 7 juli 1358 zijn de huwelijksvoorwaarden opgesteld tussen Willem die Bot van der Merwede, knaap, en Petronella de Cock van Neerijnen, bezegeld door o.a. Jan Hendrik Botsz., knaap (afb. 10).¹³⁵

Afb. 10. Zegel van Jan Hendrik Botssone (1358).¹³⁶
(*Geldersarchief, foto auteur*)

fol. 33: 'Item des selfs daeche ghezent Lapper an Willem van Wendelsnesse, Jan Heinric Bots sone, ende an Aernt van der Dussen, omme dat si elc met .i. mannen tot Hoysden trecken souden, den bode ghegheven'.

¹³⁵ Gelderarchief, Archief huizen Waardenburg en Neerijnen inv.nr. 538-1, d.d. 7-7-1358; De Raadt, *Scaeux Armoriës*, deel I, blz. 303. Jan de Bot, ridder (sic!), zoon van Hendrik, getuige voor Willem die Bot van der Merwede, 1358, voert: 'trois plies les deux supérieures borch sur une cotice, et au point du chef une étoile'.

¹³⁶ Beschrijving: 1. omschrift: [S']IAN/H'DIRC /[BOTS]/SONE

2. kenmerken: rond, ca. 20 mm, bruine was, licht beschadigd.

3. zegelbeeld: een vroeggotisch schild gevat in een sierboogvierpas met gotische ornamenten, geplaatst op een vierhoek.

4. wapen: drie botten (2:1) met midden van het schildhoofd een sterretje (geplet).

5. bijzonderheden: volgens de wapenbeschrijving in De Raadt (zie hieronder) zou er over drie botten een smalle schuinbalk lopen; op de foto is daarvan niets te zien.

Bijlagen

I. Jan- en Gijsbert van Tolloysen verzoenen zich, d.d. 4-6-1303.¹³⁷

Wy Jan ende Ghysebrecht, Jans kynderen van Toloysen, maken condit allen luden, dat wy belooft hebben ende beloven mynen lieven ende gherechten Heere, Haren Janne, Graeve van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant, deze heruaert te dienen zes weken op ons zelven cost met dertich mannen, of die andere, diere naest compt, waer dat zake, dat deze failgierde.¹³⁸ Voort hebben wy belooft met gheghevene trouwe, ende by ghezworen eede, dat wy Haren Ghysebrecht, die men hiet Heere van Aemstelle, Haren Herman, die men hiet Heere van Woerden, Gheraerd van Velsen, ende alle die ghene, die van hem commen zyn of commen zullen, emmermeer helpen, noch starken en zullen en gheenre maniere, ende dat wy ze zullen helpen houden met alle onzer machte vuyten lande. Voort zoo hebben wy belooft ende beloven onzen lieven ende gherechten Heere, den Graeve voorsz. te dienen, ende te helpen, ende te stercken jeghens allen mannen, ende mensche, alse ghetrouwe manne schuldich zyn te dienen haren gherechten Heere; ende waer dat wy des niet en daden, zoo bekennen wy ons zelven, dat wy verboert hebben onze lyf ende onze goet zonder eenich wederzegghen, ende bekennen ons zelven trouweloos ende meneedig zonder eenich wederzegghen. Ende omme dat wy dit wel ende ghetrouwelick willen houden, ende doen onzen lieven Heere den Grave voornoemt, als 't voorghescreven is, ende wy zelve niet mondich en zien, noch gheenem zeghele en hebben, soe hebben wy ghebeden Hugheman van Ghiesen ende Willaem van Wildrecht, dat zy onze borghen hier of sien, wel ende ghetrouwelick te doenne, ende alle voorwaerde te bezeghelen met ons zelfs zeghele, ende dat wy zweeren sullen, dat hier voornoemt is, binnen den jare, dat wy mondich syn, ende hebben hem ghebeden, dat zy deze lettere bezeghelt hebben met haren zegele; ende wy Hugheman ende Willaem voorghenoemt kennen ons zelven borghen in alder manieren, als 't hier voorschreven is; ende dat alle dynghe voorn. by onzen raede ende voor ons ghemaect zyn ende hebben; maer waer dat zake, dat deze voorghenoemde kyndere, Jan ende Ghysebrecht niet en daden alle stucken, als voorsz. is, als zy mondich zien, soe zullen wy der burchtochte vryelick quite zien, ende onze Heere die Graeve voorsz. zal hen verhalen aen den voorsz. kynderen goet, ende zyne hant daer aen slaen. In oorconde hier of, soe hebben wy dese lettere bezegelt met onzen zeghele vuythanghende. Ghegeven ende ende ghemaect tote Niemensvriend in 't jaer ons Heeren duusent drye hondert drie, op Sinte Bonifaes avont.

II. Gijsbert Both van der Eem verzoent zich, d.d. 31-5-1303.¹³⁹

Ic Ghysebrecht Bot van der Eme, maec kont allen den ghenen, die desen brief sien oft hoiren, dat ic met gegevenre trouwen, ende by gesworen eede gelovet hebbe, ende gelove, dat ic Heeren Ghisebrechte, die men hiet Heere van Amestelle, Heeren Hermanne, die men heet Heere van Woerden, Gheerard van Velsen, ende allen den ghenen, die van hem commen syn, jof commen sullen, emmermeer helpen noch starken en sal in eenigher manieren, ende dat ic se sal helpen houden mit alle minre macht uter lande. Vort so belove ic, ende hebbe belovet, mynen lieven ende gerechten Heere, Heren Janne¹⁴⁰ van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslandt, te dienen, te helpen, ende te starkene jegens elcken mensche, alse een getrouwen man schuldich es te doene sinen gerechten Heere; ende ware dat

¹³⁷ Van Mieris II, blz. 27, d.d. 4-6-1303.

¹³⁸ Falgiert = vals.

¹³⁹ Van Mieris II, blz. 26-27, d.d. 31-5-1303.

¹⁴⁰ Hier ontbreekt 'Grave'.

ick des niet en dade, so bekenne ick my selven, dat ic verbort hebbe myn lyve ende myn goet sonder eenighe ghenade jof weder segghen, ende kenne my selven trauweloos ende meenedich sonder eenich weder segghen: ende omme dat ic dit wel ende getrouwelyck wille houden en doen mynen lieven Heere den Grave voorsz. so hebbe ic hem desen brief gegeven, bezegelt met mynen segelen vuythanghende. Gemaect in 't jaer ons Heeren M^o. CCC^o. ende drie, des Vrydaech nae Pinxsen.

III. Kwitantie afgegeven door Herbaren van Strijen, d.d. 2-5-1346.¹⁴¹

Wi Hartbaren van Riede, ridder, Gillis van Wildenesse, ende Jan Westvalinc, doen cont etc., dat Hartbarenn van Striene voor ons verlijt hevet, alsoe soo sgraven mannen van Hollant, dat hem her Willaem Valcke, capellaen der Vrouwe vander Eem, wittelic ende wel betaelt heeft alsoe bi bescheitte bisschops van Utrecht, twe ende dertich hondert guldere penningen, diemen hertog schilden, die heer Reinout, hertoge van Gelre ende grave van Zutphaen, met sijnen borgen Hartbaeren voornt. schuldich waren als een vierden ende lesten termijn roerende vanden cope vanden goede vander Nijwerlede, daer dese voorseijde Reijnout, hertoge van Gelre, sijn nacomelingen in verbonden heeft, alsoe die brieve ofte hanvest inhoud, die ons Hartbaren getoont heeft, ende wale is besegelt mit gansen segellen ende mit gaven, die Reynout voorn. ende sijn borgen besegelt hebben. Van welcken voorn. gelde die dach of was in S. Pietersdage ad cathedram, als men screef tjaer ons Heren 1346. Ende van desen voorschr. gelde so schout Hartbaren quijte den hertoge genoempt, alle sijne borgen ende sijne nacomelingen. Ende omme dat dit vaste ende stade sij gehouden, so hebbe ic Harbaren voorseyt gebeden, wale geboren luden, alsoe heren Harbaren voornt, Gillis van Wildenesse ende Jan Westvalinc dat si dit over mij tugen ende zegelen met horen zegelen. In kennisse der waerheit ende al desen voorschr. saecken te verstanden sonder eenige argelist, want deser quijtancien twee sijn beijde sprekende van eenre summen als vanden voorseiden 3.200 scilden, ende noch om de meere vestenisse ende seeckerheide so heb ic Hartbaren voorseyt dese brieve besegelt mit minen segele. Ende gelove dit vast ende stade te houden bij rechter zekerheden. In oirconde des briefs. Gegeven int iaer ons heren 1346 des anderen dages inde Meye.

IV. Overdracht door Gijsbert van Bloemenweerde aan Margaretha van Arkel, 30-6-1361.¹⁴²

Alle etc. doe ic verstaen Jan vander Zijl, knape, alsoe hof ende recht tot Coten van mijns heeren die domproost wegen van Utrecht, dat voor mi ende den tinsgenoten, de hier beneden verstaen staen, gecomen is int gerecht Gijsbert van Bloemenweerde ende gaf daer op mit sijnen vrijen wille ende mit des hoofds hant Margrieten van Arkel, vrouwe vander Eme, alsulcken erfpacht alsoe si hadde aen alsulcken goeden, eggen ende eijnde, alsoe gelegen sijn in des domproosten gerechte voorseijt etc., alsoe een stuc lants daer die erfpacht of roert van haren diderie van Jutfaes van ten Doem tUtrecht, daer joncfrau Mebele, Gijsbrecht Scouten wijf van Jutfaes, naest gelegen is ante ene sijde ente here van Abcouden te andere side, ende vierdalve morgen lants daer de erfpacht of roert van Rutgher Cleutinc, daer joncfrau Mebele voorseijt naest leijt opte ene side etc. Ende verteech mede daer of etc. totter vrouwe behoef vander Eme etc., behouden den domproost alle sijn tins ende recht etc., hier hebben over geweest Zanne Lambrechts sone, Rolof van Kroecke, Bernt Willemsz., alsoe tinsgenoten etc. Ende op dat dit vast ende stade blijve so heb ic Johan vanden Zijl, etc. minen segel aen desen brief gedaen t'enen oerconde, ende wi tinsgenoten voornoemt kennen ende tughen etc. Ende want ic Ghiesbrecht van Bloemenweerde, knape, kenne dat alle dese poincten aldus geschiet sijn etc., so heb ic minen

¹⁴¹ HUA, Verzameling Van Buchel-Booth inv.nr. 26, fol. 113-113v, d.d. 2-5-1346.

¹⁴² HUA, Verzameling Van Buchel-Booth (toegang 355), inv.nr. 4, fol. 32v-33, d.d. 30-6-1361.

seghel mede aen desen brief gedaen in kennisse der waerheit. Ghegeven int Jaer ons Heren 1361 des woensdach na St. Peters ende St. Pauwels dach.

V. Testament van Margaretha van Arkel, d.d. 26-11-1366.¹⁴³

In Gods name amen. Wi Margriete van Erkel, vrouwe vander Eme, maken cont allen luden dat wi wetende en machtich onser vijf sinne mit onser vrijen wille om oerbaer ende salicheyt onser zielen onse testament ghemaket hebben. Ende testamentore daer toe ghecoren hebben onsen lieven heer Heren Johanne van Erkel, bisscop te Ludic, also een principael, heren Ludolph over de Vechte, onsen cappellane ende neve, Ewijch, vicaris ten Doeme tUtrecht, ende Heinric Venedau, onsen lieven zuagher. Ende wi maken hem machtich alle ons goets ruerende ende onruerende dat wi afterlaten inder vren onser doot also dat heren Ludolph ende Henric voerseit bi rade ende consente ons liefs heren Heer Johans van Erkel, bisscops te Ludic, voerghenoemt, onse testament daer of wtreyken ende betalen sellen in allen manieren also wijt ghemaket hebben, ende hijr na bescreven staet. Inden eersten so beghere wi dat si voer alle dinc alle onse scout betalen. Voert so kiese wi ons sepulture¹⁴⁴ ten doerie tUtrecht, ende onse beganghenisse willen wi ghedaen hebben mit neghen vighelikeersen¹⁴⁵ ende mit vier stalkeersens¹⁴⁶ sonder gheraemte, ende die keersen also onse beganghenisse ghedaen is willen wi armen kerken ghegheven hebben voer onser zielen, ende der kerken ten Doeme voerseit gheve wi een gulden cleedt, ende drie suarte wollen laken willen wi op onser baren hebben, ende gheen gulden cleedt, ende de drie wollen laken willen wi armen luden te rocken ghegheven hebben, voer onser zielen also onse beganghenisse ghedaen is. Voert so gheve wi elken gheselle inden Doeme voerseit drie pont eeuwerve¹⁴⁷ daer si ons elc enen jaersanc voer doen sellen, diet hebben willen. Ende waer yemant vanden ghesellen voerseit diet niet hebben en woude, dat souden dan onse testamentoire vorghenoemt enen aderen armen preester gheven, die daer voer ons enen jaersanc dede, voert so wille wi dat de memorie die wi onsen lieven Here vanden Eme, ende ons ghemaket hebben ten Doeme voerseit verbeteret werde mit ses pont siaers. Ende de ses pont siaers salmen jaerlix deilen tot allen maentstonden den heren enten ghesellen, die dan in dien daghe misse doen inder kerken voerseit. Voert so gheve wi den choralen ten Doeme voerseit vijf ende twintich scillinghe jaerlix op den dach van onsen jaerghetide. Ende die salmen dan den choralen selve gheven hoeren maeleide mede te verbeteren. Voert so gheve wi der kerken tot Sinte Pieter tUtrecht na onser doot onsen besten armding die wi dan hebben. Voert so gheve wi drie nonnen cloesteren also tot Oudwijn te Vrouwencloester, ende den wittenvrouwen, elken cloester sestien pont eenwerve. Voert tot Sinte Servaes ende ten Dale elken cloester vier pont eenwerve. Ende daer voer sellen si ons elc enen jaersanc doen. Voert den minrebroeders, den Jacopmen, enten reghelieren, elken cloester vier pont eeuwerve ende daer voer sellen si ons elc enen jaersanc doen. Voert so gheve wi ter timmeringhe der Nyer kerke aen de Opalme sestien pont eeuwerve. Voert den heylighen gheest aen de Opalme de arme lude mede te versien vier pont eeuwerve. Ende den beghinen aen den Opalme sestien pont eeuwerve hoeren coste mede te verbeteren. Voert so gheve wi Conegonden, onser nichten, nonne tot Oudwijn, onse bedde in onser cleynre camer, daer wi selve op pleghen te slapen mit sinen toebehoeren. Voert so gheve wi onsen joncfrouwen die dan mit ons wonen also wi aflivich werden elker dertich pont. Ende Heynckijn den camerlinc dertich pont. Ende anders onsen ghesinde die dan mit ons wonen die wi selve met versien en hebben tsestich pont, daer se onse testamentoire keren. Voert so gheve wi heren Ludolph voerseit onse beste peerd mit

¹⁴³ HUA, Archief domkapittel (toegang 216), inv.nr. 3022, d.d. 26-11-1366.

¹⁴⁴ Begrafenis.

¹⁴⁵ Kaarsen te gebruiken bij de nachtwake.

¹⁴⁶ Grote kaarsen, die op een kandelaar geplaatst worden.

¹⁴⁷ Eenmalig.

sinen toebehoeren, dat wi afterlaten na onser doot, ende alle onse misse ghewade alse ornament ende kele mit hoere toebehoeren. Ende Henric Venedau dertich pont voer hoeren arbeit. Voert so gheve wi armen huysittenden ende armen ghe(...)sen luden hondert pont te deilen ente keren daert onsen testamentoiren ten volle dunket wesen. Voert waert sake dat wi aflivich worden eer Hermannus over de Vecht versien ware mit anderen gheesteliken renten dan hi nv versien is, so wille wi hem ghegheven hebben tot sijnre scolen te hulpe vijftich ridders. Voert so gheve wi twintich pont ornament mede te copen tot dien outaer dat wi selve ghesticht hebben inder Nyerkerke aen die Opalme. Voert so ghegere wi dat wi onse testament minnen ende meeren moeghen tot allen tiden alst ons goet dunket behoudelic desen brief alle sijnre macht. Ende alle die voerscreven payment sel al suart ghelt wesen. Ende wi Margriete van Erkel, vrouwe vande Eme, voergheenoemt, hebben desen brief beseghelt mit ons seghel tot enen oirconde, want wi willen dat dit voerseide testament vaste ende stade ghehouden werde sonder yemants wedersegghen. Ghegheven int jaer ons Heren dusent driehondert ses ende tsestich, des donredaghes na Sinte Katrinen dach.

VI. Zoen in verband met de doodslag van Jan van Hoorn, d.d. 26-7-1387.¹⁴⁸

Dese personen na ghesceit¹⁴⁹ hebben verborcht¹⁵⁰ die zoene van Jan van Hoern die temette doet ghescoten wart in der stede reyse, te houden ende te doen houden, alse onse lieve here van Hollant die tot Hoesde zeide.

tsvriedagh na Jacobi anno lxxxvii.

Item Gheerit Noot,

Item Michiel, sijn zoen, betoche voer een vierde van tsvadersweghe, ghesamenderhant.

Item Jan Venenddau,

Item Gherrit Venenddau, sijn broeder, betoche voer een vierde van tsvadersweghe, ghesamenderhant.

Item Baertwijn Ghisebertsz.,

Item Baertwijn Cleysz., betoche voer een vierde deel vande moedersweghe, ghesamenderhant.

Item Rutgheer Jan Scoutensz.,

Item Riquijn Willemsz., betoche voer een vierde vande moedersweghe, ghesamenderhant.

¹⁴⁸ RAD, Dordrecht (toegang 1), inv.nr. 4 (klepboek), fol. 24 (akte 99), d.d. 26-7-1387.

¹⁴⁹ Oordeel, rechtspraak.

¹⁵⁰ Zich borg stellen.

Verwijzingen naar gedrukte bronnen en literatuur

Corpus Sigillorum Neerlandicorum. *De Nederlandsche zegels tot 1300* ('s-Gravenhage, 1937-1940). [CSN]

H. van Bavel O. Praem, *Inventaris van het archief van de Heusdense Cisterciënzerkloosters Mariënkroon en Mariëndonk* ('s-Hertogenbosch, 1972). Rijksarchief in Noord-Brabant. Inventarisreeks nr. 10 [Heusdense Cisterciënzerkloosters]

L.Ph.C. van den Bergh, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland, eerste deel* (Amsterdam/'s-Gravenhage, 1866). [Van den Bergh, OHZ I]

P.J. Blok, e.a., *Oorkondenboek van Groningen en Drente, eerste deel* (Groningen, 1892). [OGD-1]

A.W.E. Dek, Genealogie van de Heren van Brederode, in: *Het jaarboek van het CBG deel XIII* (1959). [Van Brederode]

A.W.E. Dek, *Genealogie der Heren van Borselen* (Zaltbommel, 1979). [Borsele]

P. Ernsting en J.D. Winsemius, *Regesten van oorkonden en akten voorkomende in de registers van de heren van Putten en Strijen* ('s-Gravenhage, 1969). Provinciale Inspectie der Archieven in Zuid-Holland.¹⁵¹ [Oorkonden Putten en Strijen]

James de Fremery, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland, supplement* ('s-Gravenhage, 1901). [De Fremery, OHZ III].

J.W. Groesbeek, De heren van Arkel, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 71 (1954). [Van Arkel]

H.G. Hamaker, *De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche huis.*

Deel I (Utrecht, 1875). [Rekeningen I]

Deel II (Utrecht, 1876). [Rekeningen II]

Deel III (Utrecht, 1878). [Rekeningen III]

H.G. Hamaker, *De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche huis.*

Deel I (Utrecht, 1879). [Rekeningen IV]

Deel II (Utrecht, 1880). [Rekeningen V]

B. de Keijzer, *De borgen voor Gijsbert van Amstel en Herman van Woerden* (Rotterdam, 2011). [De Borgen]

A.C.F. Koch (ed), *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*. [OHZ]

Deel I: eind van de 7^e eeuw tot 1222 ('s-Gravenhage, 1970).

Deel II: 1222 tot 1256 (Assen/Maastricht, 1986).

Deel III: 1256 tot 1278 (Assen/Maastricht, 1992).

Deel IV: 1278 tot 1291 (Assen, 1997).

Deel V: 1291 tot 1299 (Den Haag, 2005).

J.C. Kort, Repertorium op de lenen van de Hofstede Altena, 1232-1650, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 40 (1985). [Leenkamer Altena]

¹⁵¹ Niet uitgegeven. Een exemplaar is op de bibliotheek van de vereniging aanwezig.

J.C. Kort, Repertorium op de lenen van de hofstede Amstel, 1236-1650, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 43 (1988). [Leenkamer Amstel-1]

J.C. Kort, Repertorium op de grafelijke lenen in de Grote Zuidhollandse Waard, 1276-1650, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 51 (1996). [Grafelijke lenen in de Grote Zuidhollandse Waard]

J.C. Kort, Lenen van de Hofstede Altena, 1232-1650, in: *Genealogische tijdschrift voor Midden- en West-Noord-Brabant en de Bommelerwaard* jrg. 21 (1997). [Leenkamer Altena-3].

J.C. Kort, Repertorium op de lenen, gehouden van Willem van Duvenvoorde, of van de hofstede Oosterhout, 1325-1645 (1654), in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 61 (2006). [Leenkamer Oosterhout]

K.N. Korteweg, *Rechtsbronnen van Woudrichem en het Land van Altena*. Tweede stuk (Utrecht, 1948). [Rechtsbronnen]

Frans van Mieris, *Groot Charterboek der Graaven van Holland, van Zeeland en Heeren van Vriesland, beginnende Met de eerste en oudste Brieven van die Landstreeken, en eindigende met den dood van onze Gravinne, Vrouwe Jacoba van Beyere, in 4 delen* (Leyden, 1753-1756). [Van Mieris]

P.L. Muller, *Regesta Hannonensia. Lijst van Oorkonden betreffende Holland en Zeeland, 1299-1345, die in het charterboek van Van Mieris ontbreken* ('s-Gravenhage, 1882). [Regesta Hannonensia]

S. Muller Fz., *Regesten van het Kapittel St. Pieter* ('s-Gravenhage, 1891). [Regesten Sint Pieter]

S. Muller (e.d.), *Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301*. [OSU]

Deel I: 695-1197 (Utrecht, 1920).

Deel II: 1198-1249 ('s-Gravenhage, 1940).

Deel III: 1249-1267 ('s-Gravenhage, 1949).

Deel IV: 1267-1290 ('s-Gravenhage, 1954).

Deel V: 1291-1301 en supplement op de delen I-V 966-1296 ('s-Gravenhage, 1959)

Michel Pastoureau et Michel Popoff, *L'armorial Bellenville* (Lathuile – Haute-Savoie, 2004). Met een facsimile van het wapenboek. [Wapenboek Bellenville]

Nico Plomp, De oudste generaties van het geslacht Van Lynden, in: *Het jaarboek van het CBG* deel 53 (1999). [Van Lienden I]

J.-Th. de Raadt, *Sceaux Armoriés des Pays-Bas et des Pays Avoisinants. Recueil historique et héraldique*. Deel I en II (Bruxelles, 1898), deel III (1900), deel IV (1901). [Sceaux Armoriés]

Th. van Rheineck Leyssius, Het nageslacht van Hr. Willem Heer van Striene en zijne tweede echtgenoot Ver Mathilde, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 55 (1937). [Striana-4]

J.B. Rietstap, *De wapens van den Nederlandschen adel* (Groningen, 1890). [Wapens]

C.A. Rutgers, *Jan van Arkel. Bisschop van Utrecht* (Groningen, 1970). [Van Arkel]

H.J. Smit, *Rekeningen der graven en gravinnen uit het Henegouwsche huis*.

Deel I (Utrecht, 1924). [Rekeningen VI]

Deel II – nalezing (Utrecht, 1929). [Rekeningen VII]

Deel III – inleiding (Utrecht, 1939). [Rekeningen VIII]

J.G. Smit e.a., *Bronnen voor de geschiedenis der dagvaarten van de Staten en steden van Holland voor 1544*. Deel I: 1276-1433 eerste stuk: inleiding, lijsten en indices ('s-Gravenhage, 1991). RGP Grote Serie 201. [Dagvaarten I]

H.J.J. Vermeulen, De kinderen van Jan III, heer van Arkel (1207-1324) en Kunigonda van Virneburg (1314-1328), in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 58 (2003). [Van Arkel]

Henri J.J. Vermeulen, *Bouwsteen en Toetssteen. Een overweging van de bronnen en methoden van de genealogie gecentreerd rond het Gelderse geslacht De Cock* (Groningen, 2020). Academisch proefschrift [Bouwsteen en Toetssteen]

Deel Ia: tekst - algemeen

Deel Ib: kwartierstaten en geneagrammen

Deel IIa: tekst – familie De Cock

Deel IIb: geneagrammen algemeen

Internet

Registers van de Hollandse grafelijkheid, 1299-1345. Bewerking van ruim 3.500 oorkonden openbaar te raadplegen op de website van het Huygens ING (www.huygens.knaw.nl).

Repertoria op de leenkamers. Alle bewerkingen (repertoria) van leenkamers, ook de niet gepubliceerde, zijn voor iedereen openbaar te raadplegen op de Hollandse Genealogische Databank (www.hogenda.nl).

Afkortingen

AGH	Archief Graven van Holland
CBG	Centraal Bureau voor Genealogie
HHA	Heerlijheidsarchief
HUA	Het Utrechts Archief
NA	Nationaal Archief
RAD	Regionaal Archief Dordrecht